

Economisch Profiel Gemeente Maasgouw

Naar een economische agenda voor Maasgouw

In opdracht van Gemeente Maasgouw

Versie: 25-03-2022

Public Result B.V.
Postbus 11649
2502 AP Den Haag
Tel: 070 – 3468816
e-mail: info@publicresult.nl
www.publicresult.nl
Opdrachtnummer: MASEP21

© Copyright Public Result 2022.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

1. Aanleiding	1
1.1 ECONOMISCH PROFIEL MAASGOUW	1
1.2 VERANTWOORDING	2
2. Sociaal-economische vitaliteit	5
2.1 VITALE GEMEENTE IN EEN VITAAL NETWERK	5
2.2 MAASGOUW ZET IN OP...	6
2.3 WAT ZIJN DE BELANGRIJKE CLUSTERS?	7
3. Hoe zien de partijen in de gemeente het economisch perspectief?	12
3.1 INTERACTIEVE WERKBIJEENKOMST	12
3.2 WERKSESSIES: AAN DE SLAG MET PRANGENDE VRAGEN	15
3.3 ENQUÊTE	17
4. Kansenverkenner: wat zijn mogelijkheden voor de toekomst?	20
4.1 WAT KAN HET OPLEVEREN?	20
4.2 INNOVATIE IS NODIG	22
4.3 GROOTSTE GROEI MOGELIJK IN DE CLUSTERS...	23
4.3.1 MARITIEM	23
4.3.2 TOERISME EN RECREATIE	25
4.3.3 ZORG	26
4.3.4 AGRIFOOD	28
4.4 VERZORGENDE EN OVERIGE SECTOREN	29
5. Wat betekent dat voor de vraag naar werknemers?	30
5.1 TOENEMENDE VERVANGINGSVRAAG	30
5.2 WAAR KOMEN NIEUWE WERKNEMERS VANDAAN?	31
5.3 BEROEPS- EN OPLEIDINGSNIVEAU	32
6. Waar kan gas gegeven worden?	34
6.1 ACCELERATIE-EFFECTEN	34
6.2 SAMENWERKING DRIE O'S	35
6.3 MARKETING	39
6.4 ACQUISITIE EN BEDRIJVENTERREINENBELEID	41
6.5 BEREIKBAARHEID EN WOON- EN LEEFKLIMAAT	42

6.6 ONDERWIJS EN ARBEIDSMARKT	44
6.7 VERSTERKEN INNOVATIEF VERMOGEN EN KETENDICHTHEID	47
6.8 VERBINDING VAN SECTOREN: CROSS-OVERS	49
6.9 GROEISCENARIO CPB	50

CONCEPT

1. ■ Aanleiding

1.1 ECONOMISCH PROFIEL MAASGOUW

De gemeente Maasgouw gaat de schouders onder de economie zetten. Het is immers voor nu en voor de toekomst belangrijk om sociaaleconomisch vitaal te blijven en de sociaaleconomische ontwikkelkansen die er liggen te benutten. Daarbij is het van belang om te focussen op het behouden van bedrijvigheid en werkgelegenheid in de regio en het binden van werknemers aan onze arbeidsmarkt.

Een eigen uitgesproken economische identiteit zorgt ervoor dat de verschillende dorpskernen een toekomstbestendige basis kunnen op bouwen, waarin inwoners, bedrijven, verenigingen en het middenveld een positief perspectief op de toekomst van de gemeente ontwikkelen. Maar andersom – naar de buitenwereld toe – gelden de voordelen van een uitgesproken economische identiteit net zozeer: Maasgouw kan door middel van bepaalde focuspunten ervoor zorgen dat het een aantrekkelijke gemeente is en blijft om te wonen, werken en recreëren. Het vestigingsklimaat voor bedrijven kan worden bevorderd, toeristen vinden in Maasgouw een nog aantrekkelijkere plek en inwoners blijven er wonen vanwege de duurzame, vitale en leefbare dorpskernen.

Om dit te bereiken, stelt de gemeente in samenwerking met partners in het bedrijfsleven en het onderwijs een economisch profiel op. Dit profiel schetst de groeikansen van de lokale economie en geeft inzicht in de economische clusters, regionale verbanden en toekomstige uitdagingen. Met als doel het aanwijzen van kansen om de vitaliteit van Maasgouw ook in de toekomst te behouden en waar mogelijk zelfs te overtreffen.

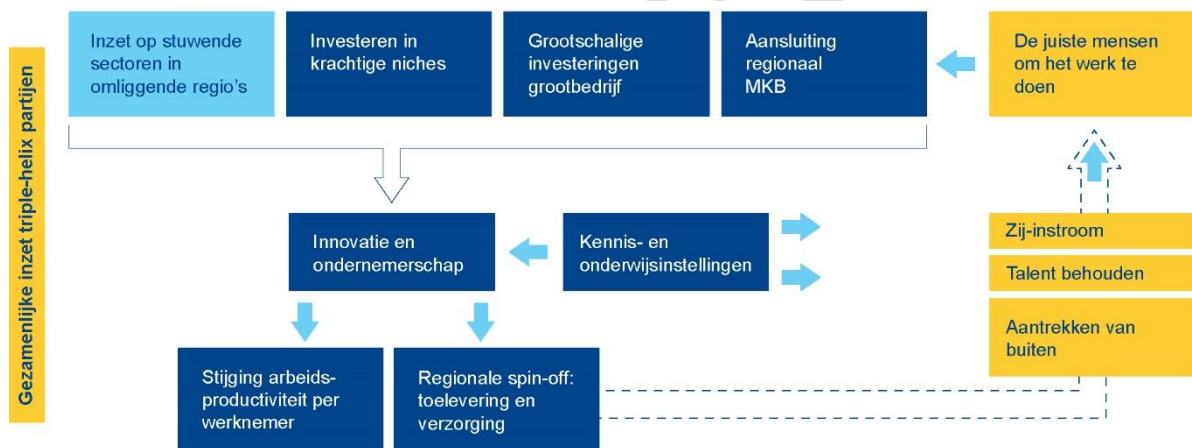
Deze rapportage is een analyse van het economisch profiel/DNA van de gemeente van nu en in de toekomst. Het economisch profiel van de gemeente wordt geschetst door het beantwoorden van onderstaande vragen:

1. Wat zijn de economische ambities en potenties van de gemeente en hoe vertalen die zich in de ontwikkeling van het bruto gemeentelijk product (BGP)?
2. Welke eisen stelt dit aan het vestigingsklimaat, bijvoorbeeld in bereikbaarheid, woon- en leefklimaat en netwerken van met elkaar samenhangende bedrijvigheid (ecosystemen)?
3. Wat betekenen de ambities en potenties voor de arbeidsparticipatie en arbeidsproductiviteit?

4. Welke behoefte is er daarmee aan arbeidskrachten en wie kan de arbeidsplaatsen invullen in de toekomst?
5. Aan welke 'knoppen' kan gedraaid worden (zogenaamde acceleratie-effecten) om de potentie en ambities te maximaliseren?

De analyse richt zich dus niet alleen op het in beeld brengen van het huidige economische profiel, maar ook op de economische potentie en ambitie van Maasgouw. Het voorliggend rapport is een onderbouwing van deze ambitie en de daaruit voortvloeiende opgaven in Maasgouw.

De analyses worden uitgevoerd aan de hand van de 'Economische Transformatie Monitor' zoals ontwikkeld door adviesbureau Public Result: een analyse- en scenariomodel dat de belangrijkste economische variabelen en ontwikkelingen met elkaar in verband brengt, inclusief de rol die onderwijs en scholing daarbij vervullen.

1.2 VERANTWOORDING

De onderzoeksvragen worden voor een belangrijk deel beantwoord op basis van gegevens van het CBS. Aanvullend worden andere openbare bronnen benut, waaronder de KVK (Regiodata), Bedrijvenopdekaart.nl, het CBP en PBL, Decisio, LISA en onderzoeken (bijv. Rabobank).

Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van resultaten uit de interviewronde, enquête en kansenversneller en van bevindingen uit een bureaustudie. Voor een duidelijk beeld van de economische structuur zijn er 13 interviews afgenomen met ondernemers en (school)bestuurders uit de gemeente en omliggende regio (zie bijlage voor een overzicht). Deze interviews hebben waardevolle informatie opgeleverd over de huidige situatie, de toekomstverwachtingen en de ontwikkelingen in de stuwende sectoren. Daarnaast is er een enquête uitgezet onder ondernemers, onderwijs en gemeente, met 91 respondenten. Door middel van de resultaten uit de interviews en de enquête

kunnen voorbeelden worden geïllustreerd, sectoranalyses worden versterkt, het ambitieniveau worden bepaald en de ‘knoppen om aan te draaien’ (acceleratie-effecten) worden geïdentificeerd.

Veel kwantitatieve gegevens zijn standaard beschikbaar op het zogeheten ‘COROP’-niveau als laagste schaalniveau. Maasgouw maakt deel uit van de COROP-regio Midden-Limburg. Naast Maasgouw omvat dit gebied de gemeenten Echt-Susteren, Leudal, Nederweert, Roerdalen, Roermond en Weert, waardoor het lastig is om de economische gegevens van Maasgouw op het juiste niveau te onderzoeken. Zaken als bijvoorbeeld het bruto gemeentelijk product (BGP) zijn vanuit dit schaalniveau aan de hand van de werkgelegenheidsgegevens per sector (die per gemeente beschikbaar zijn) teruggerekend naar Maasgouw. Daarbij is dus de arbeidsproductiviteit per sector van het COROP-gebied toegepast op de gemeente.

Macro-economische cijfers per sector worden niet ieder jaar gepubliceerd en komen met enige vertraging tot stand. Vanwege de vergelijkbaarheid en de compleetheid is daarom gekozen voor het jaar 2019 als uitgangspunt voor de scenario's in het model. Het is dus niet volledig cijfermatig bekend hoe de specifieke sectoren zich sinds 2019 hebben ontwikkeld, maar in het scenario is wel rekening gehouden met ontwikkelingen in de tussenliggende jaren.

Een belangrijke ontwikkeling waar in de afgelopen jaren rekening mee moet worden gehouden, is de coronacrisis. In bijvoorbeeld een sector als toerisme en recreatie heeft de crisis grote invloed gehad op factoren als werkgelegenheid en omzet. Aangezien de coronacrisis inmiddels meer behapbaar is geworden en de economie weer groeit, wordt het jaar 2019 nog steeds als uitgangspunt in de scenario's voor de toekomst. De effecten van de coronacrisis zijn hierin voor zover bekend wel in meegenomen. Zo is anno 2022 duidelijk dat de contactbeperkende maatregelen ter bestrijding van de pandemie (de ‘lockdowns’) tot een economische krimp hebben geleid in 2020 en delen van 2021. Volgens de meest recente berekeningen volgde na deze krimp een sterke groeifase – met als gevolg dat de economie qua omvang begin 2022 weer op het niveau is van voor de coronacrisis. Dit betekent dus een economische groeivertraging van circa 2 jaar. De grootste onzekerheid op dit moment is de oorlog in Oekraïne en de gevolgen ervan voor de globale, Europese en Nederlandse economie. Eerste effecten zijn zichtbaar op het gebied van stijgende brandstof- en energieprijzen en tekorten op de wereldmarkt van agriproducten. Zo zijn er meldingen dat boeren een extra voorraad aan veevoeder aanleggen.

Met het gehanteerde analysemodel, de Economische Transformatiemonitor, is het mogelijk meerdere scenario's op te stellen, omdat de verschillende knoppen waar aan gedraaid kan worden allemaal schaalbaar zijn. Belangrijk om hierbij aan te geven is dat in ieder geval het trendscenario CPB wordt weergegeven en er een scenario is opgesteld waarin uitgegaan wordt van de maximale economische potentie in de gemeente. Zo ontstaat een bandbreedte voor mogelijke economische ontwikkeling. De economische partners bepalen uiteindelijk samen wat de daadwerkelijke ambitie

wordt en welke maatregelen worden ingezet Daarmee is dit geen voorspelling voor toekomstige groei. De transformatiemonitor is een scenariomodel en geen prognosemodel. Het instrument is bedoeld om met elkaar in dialoog te gaan over ontwikkelingsrichtingen (met een marge) bij verschillende uitgangspunten. Het geeft daarmee geen exacte uitkomsten. Hier kunnen zodoende ook geen rechten aan ontleend worden.

Tot slot kan worden opgemerkt dat de uitkomsten van de analyse, interviews en enquête op 10 maart 2022 zijn getoetst in een interactieve werkbijeenkomst met circa 20 ondernemers, stakeholders, gemeentelijke bestuurders en ambtenaren. Tijdens deze sessie werd het beeld getoetst en door aanwezigen verrijkt.

Leeswijzer

De opbouw van het rapport is als volgt:

- In hoofdstuk 2 geven we beeld van het huidige economische profiel van Maasgouw.
- In hoofdstuk 3 worden de uitkomsten van de interactieve sessie van 10 maart 2022 gepresenteerd, tijdens deze sessie is de ambitie voor economische groei in diverse scenario's gepresenteerd en hebben ondernemers en de gemeente hun voorkeuren uitgesproken. In werksessies is aan vervolgstappen gewerkt. Daarnaast worden de resultaten van de enquête kort besproken.
- In hoofdstuk 4 beschrijven we het aanwezige economische beleidskader en verkennen we de groeikansen in een aantal voor de gemeente stuwende sectoren en kwantificeren we deze kansen op basis van de voorkeuren uit de interviews en interactieve sessie. Het gaat enerzijds om de te verwachten groei van het BGP en anderzijds om de (noodzakelijke) toename van de arbeidsproductiviteit. Het sleutelwoord om deze groei te bereiken is innovatie.
- Hoofdstuk 5 brengt de gevolgen voor de arbeidsmarkt in beeld. Het toekomstig aantal banen is de resultante van enerzijds de groei van het BGP en anderzijds de toenemende arbeidsproductiviteit. In een anticipeerregio als Midden-Limburg (met als gevolg van de vergrijzing veel uittrekders uit de arbeidsmarkt) gaat het daarnaast ook om de vervangingsvraag.
- Hoofdstuk 6 geeft tot slot een overzicht van de 'knoppen' (acceleratie-effecten) waaraan gedraaid kan worden om de ambities waar te maken. Dit levert concrete aanknopingspunten voor het beleid op, die in een toekomstige uitvoeringsagenda kunnen worden opgenomen.

2 ■ Sociaal-economische vitaliteit

In dit hoofdstuk wordt de huidige economische structuur van de gemeente onder de loep genomen. Dit gebeurt aan de hand van een aantal karakteristieken van de gemeente. Vervolgens wordt ingegaan op de ambities in de gemeente en de regio: waar ziet men kansen voor de regio en welke sectoren zijn daarin belangrijk? Het hoofdstuk vervolgt met een cijfermatige analyse van de economische structuur en sluit af met een inschatting op de situatie in 2029 als er niets wordt gedaan.

2.1 VITALE GEMEENTE IN EEN VITAAL NETWERK

De gemeente Maasgouw bestaat sinds 2007 en omvat de voormalige gemeenten Heel, Maasbracht en Thorn. Met 408 inwoners per km² op ongeveer 23.000 inwoners (2019) is Maasgouw iets minder dichtbevolkt dan de rest van Nederland, waar het gemiddelde op 504 mensen per km² ligt. De bedrijvigheid binnen de gemeente Maasgouw ligt voornamelijk in de kleinschalige tot middelgrote bedrijven, die voornamelijk actief zijn in de industrie, handel en zorg. Maar liefst 97% van de bedrijven heeft 0 tot 10 medewerkers. De circa 2.270 bedrijven die Maasgouw rijk is, zijn goed voor 7.100 banen. De bedrijvigheid is gesitueerd op 9 bedrijventerreinen, waarvan een belangrijk deel natte bedrijventerreinen zijn. 9 tot 15% van de bedrijvigheid in Midden-Limburg is namelijk natte bedrijvigheid. Met een relatief iets hogere werkloosheid dan de rest van Midden-Limburg (3,2%, t.o.v. Midden-Limburg 2,9%), maar nog steeds een dalende werkloosheid in vergelijking met voorgaande jaren, is het goed werken in Maasgouw. Een aantal bedrijven dat gevestigd is in Maasgouw opereren op wereldniveau. Zo is het bedrijf Linssen Yachts een wereldwijde marktleider op het gebied van jachten tussen de 8 en 15 meter, en heeft het bedrijf Van Aarsen – met hoofdkantoor in Heel – wereldwijd een leidende positie op het gebied van machines voor diervoeder.

Maasgouw in een krachtig netwerk

Maasgouw maakt deel uit van twee sterke netwerken in Midden-Limburg, Samenwerking Midden-Limburg (SML) en Keyport. SML is het samenwerkingsverband van de zeven gemeenten in Midden-Limburg op economisch en fysiek gebied. Na de vastgestelde visie 'Midden-Limburg, verbindend Hart van Limburg', hebben de samenwerkende gemeenten met een aantal partnerorganisaties een investeringsagenda opgesteld voor de periode 2022-2032. In de eerder opgestelde visie wordt Midden-Limburg geschetst als een regio met een strategische ligging tussen economisch sterke regio's in binnen- en aangrenzend buitenland en met een aantrekkelijk woonklimaat. Sterke sectoren voor de regio in termen van werkgelegenheid, innovatie en uitstraling zijn de maakindustrie, agribusiness, groothandel en logistiek, detailhandel en leisure. De regio wil aan de slag met diverse

opgaven, zoals de zorg voor vitale werklocaties, een goed functionerende arbeidsmarkt, aandacht voor innovatie en ondernemerschap, leisure, mobiliteit en infrastructuur en verduurzaming. Deze opgaven zijn uitgewerkt in de strategische investeringsagenda Midden-Limburg 2022-2032 die zal worden uitgevoerd door Ontwikkelingsmaatschappij Midden-Limburg (OML), Keyport, Ons WCL, Platform Vitale Landbouw, taskforce Corona en SML. SML is hierin facilitator van de uitvoering en betrokken bij de speerpunten vrijetijdseconomie, mobiliteit, infrastructuur en circulaire economie. OML is vooral betrokken bij de vitale werklocaties en Keyport bij de onderwerpen arbeidsmarkt en onderwijs en innovatie en ondernemerschap. Keyport is de netwerk- en uitvoeringsorganisatie van ondernemers, overheid en onderwijs om economisch te groeien, werkgelegenheid te bevorderen en het vestigingsklimaat voor ondernemers te bevorderen. Met de strategische punten innovatie, ondernemerschap en arbeidsmarktoptimalisatie werken de partners (7 gemeenten, regionale bedrijfsleven en onderwijs) samen voor een economisch vitale regio. Keyport is samenwerkingspartner binnen Brainport Network, dat soortgelijke netwerkorganisaties aan elkaar verbindt.

In de zeven Midden-Limburgse gemeenten samen wordt per jaar € 7,8 miljard verdiend. Tussen 2015 en 2019 is dit BRP met ca. 20% gestegen. Het aantal werkzame personen steeg met ongeveer 5%, wat laat zien dat de arbeidsproductiviteit relatief gezien is toegenomen. Omdat de bevolking van Midden-Limburg in die periode minder hard groeide dan de stijging van het BRP, is het BRP per inwoner ook gestegen. In 2015 lag deze nog op € 31.500, waar deze in 2019 al op € 36.860 lag. Ondanks deze toename ligt het BRP per hoofd van de bevolking in Midden-Limburg onder het Limburgse en Nederlandse gemiddelde, respectievelijk € 41.318 en € 46.876.

2.2 MAASGOUW ZET IN OP...

Met de strategische visie 2025 geeft de gemeente Maasgouw richting aan de thema's woon- en leefklimaat, een goede structuur van het sociaal domein, regionale samenwerking (met een accent op de herstructurering van (natte) bedrijventerreinen), vrijetijdsbesteding en een focus op een goede relatie tussen burgers en bestuurders. De belangrijkste opgaven voor de gemeente zijn een dalende bevolking, ontgroening, vergrijzing, het vitaal houden van bedrijventerreinen, de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt en het versterken van de positie van vakantieparken. Op het gebied van woon- en leefklimaat, richt de gemeente zich op het promoten van Maasgouw als aangename woongemeente door het profiel van blauwe en groene gemeente te verstevigen. Op het gebied van een vitale regionale economie wordt er gefocust op de samenwerking tussen de triple helix. En als het gaat om vrijetijdsbesteding, ligt de focus op het vergroten van de dynamiek en beleevingswaarde van Maasgouw als vrijetijdsgebied. Naast de strategische visie 2025 laat het rapport Nautische Bedrijvigheid Midden-Limburg 2020 zien dat er in Midden-Limburg, en ook in Maasgouw, een speciale focus moet zijn op nautische bedrijvigheid. Tussen de 8 en 15% van de bedrijvigheid op bedrijventerreinen in

Midden-Limburg is watergebonden of waterverbonden. En dat is 6 tot 10% van de totale economie in Midden-Limburg. Een van de speerpunten in het rapport is het versterken van de nautische functies van kades in Maasgouw. Daarnaast is een van de aanbevelingen van het rapport om in samenwerkingsverband tussen de zeven Midden-Limburgse gemeenten een accountmanager aan te stellen om de nautische bedrijvigheid in de gemeenten verder vorm te geven.

De gemeente Maasgouw zet zich vanuit toeristisch-recreatief oogpunt neer door middel van een focus op de Maasplassen. De gemeente wil dagrecreatie versterken en verblijfsaccommodaties (re)vitaliseren. Specifieke projecten waarop wordt gefocust zijn de ontwikkeling van vakantiepark Maasresidence Thorn, maar ook de aanleg van fietspaden, wandelpaden en parkeerplaatsen. Een belangrijk instrument voor deze punten is branding en marketing. Bij de branding vormt de eigen kracht van het gebied het vertrekpunt, terwijl er bij marketing wordt gekeken naar de doelgroepen die er zijn voor de toeristische producten in het gebied.

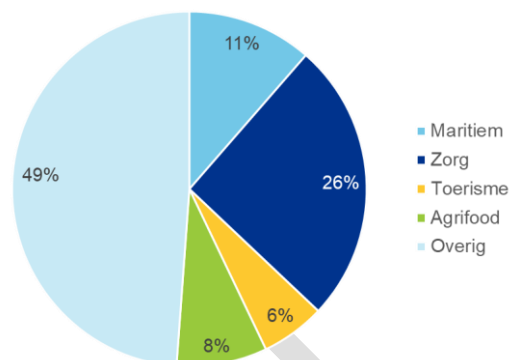
2.3 WAT ZIJN DE BELANGRIJKE CLUSTERS?

Maasgouw kent meerdere stuwende en innovatieve clusters die belangrijk zijn voor de toekomst: agrifood, maritiem, zorg en toerisme. Deze clusters noemen we stuwende clusters, omdat ze producten en diensten exporteren, voorop lopen qua innovatie en omdat er sprake is van een cluster – een verzameling van bedrijven dat zakelijk met elkaar verbonden heeft of voordelen van elkaar ervaart, bijvoorbeeld in het aantrekken van talent en in korte ketens. Stuwende clusters zijn belangrijk omdat ze invloed hebben op de overige en verzorgende sectoren. Als het goed gaat met stuwende sectoren profiteren en ook de verzorgende sectoren zoals de zakelijke en financiële dienstverlening en bouwnijverheid. De bedrijven die actief zijn in de stuwende sectoren variëren van kleine bedrijven tot enkele grote internationaal opererende bedrijven. Met name het maritieme cluster en de zorg drukken hun stempel op de bedrijvigheid. De zorg vanwege de grote werkgelegenheid die het creëert in de regio en het maritieme cluster vanwege de innovatie en de werkgelegenheid die het biedt. Andere mogelijkheden voor economische groei liggen in het zoeken naar verbindingen tussen sectoren. Bijvoorbeeld de combinatie van de agrarische sector en toerisme of van de agrarische sector en zorg, door middel van zorgboerderijen. Verder kan er gefocust worden op automatisering in de maakindustrie in zowel het maritieme als het agrifood cluster.

In deze paragraaf wordt met cijfers het belang van de eerder genoemde clusters aangegeven aan de hand van het Bruto Gemeentelijk Product (BGP) (in termen van toegevoegde waarde), de arbeidsproductiviteit en als resultante van beide, de werkgelegenheid. Het BGP bedroeg naar schatting in 2019 zo'n € 428 miljoen. Relatief ten opzichte van de bevolking is dit gelijk aan de omliggende gemeenten. In Leudal was het BGP namelijk ongeveer € 800 miljoen, daar wonen echter 35.000 mensen t.o.v. 23.000 in Maasgouw. In Maasgouw is het aandeel van de stuwende

clusters aan de totale economie relatief gezien groot, 51% van het BGP wordt namelijk verdiend in deze clusters.

De stuwende sectoren kunnen niet zonder de zogenaamde verzorgende sectoren. Dit zijn de economische activiteiten die de exporterende en innoverende sectoren ondersteunen en hun omzet dan ook vooral in de gemeente maken. Zo kan de accountant niet zonder de omzet van het metaalbewerkingsbedrijf, maar valt dit bedrijf niet om wanneer de accountant failliet gaat. Als het dus goed gaat met de stuwende sectoren, gaat het goed met de verzorgende sectoren in de economie. Dit is goed voor de werkgelegenheid.

In de verzorgende sectoren in Maasgouw zien we de volgende economische activiteiten plaatsvinden: handel (€ 41 miljoen), overige industrie (€ 26 miljoen), financiële dienstverlening (€ 22 miljoen), vervoer en opslag (€ 19 miljoen) en specialistische zakelijk dienstverlening (€ 19 miljoen).

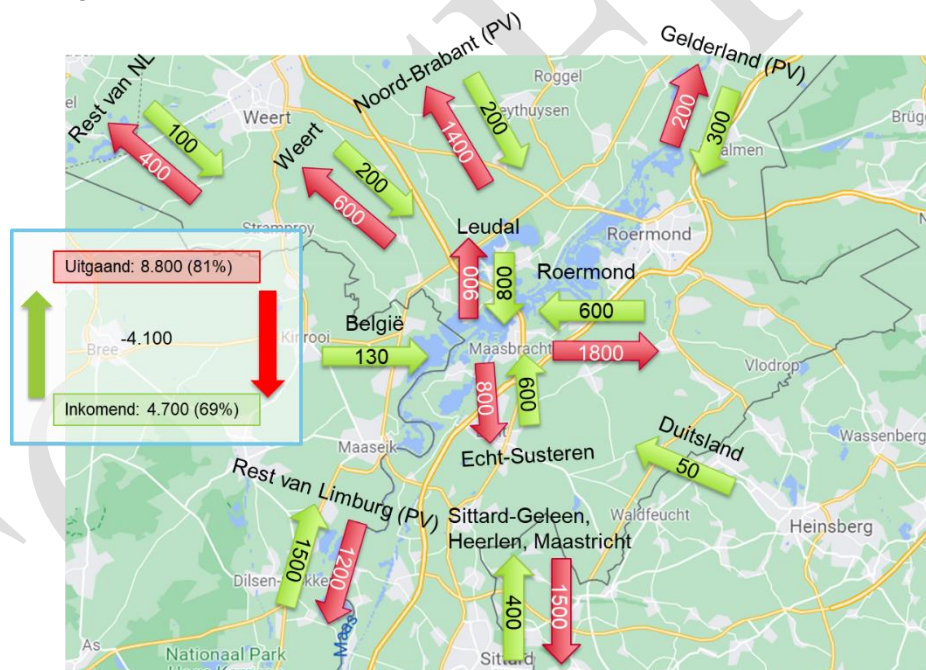
Daarmee is overigens niet gezegd, dat er in de verzorgende sectoren geen innovatie plaatsvindt. We hebben alleen niet kunnen constateren dat dit van een zodanige schaal en inhoud is, dat deze leidt tot export buiten de gemeente en een bovengemiddelde groei van de toegevoegde waarde voor de gemeente. Dit wordt ondersteund door de resultaten uit de afgenomen interviews en de enquête. De stuwende clusters zijn belangrijk voor de werkgelegenheid en innovatie in Maasgouw. Gezamenlijk is er in deze clusters ongeveer 2.800 FTE, wat 49% van de totale werkgelegenheid is.

Innovatie in de stuwende clusters...

De agrarische sector is over het algemeen een sector die een hogere productiviteit heeft dan de andere stuwende sectoren in Midden-Limburg. De agrifood cluster is dan ook vooral aanwezig op regionaal schaalniveau. In de gemeente Maasgouw zijn vooral twee grote bedrijven gevestigd die bij de food (en deels ook industrie) sector gerekend kunnen worden en die een grote invloed hebben qua omzet (toegevoegde waarde) en werkgelegenheid in de gemeente. De Heus en Van Aarsen International zijn innovatieve bedrijven. Ook het maritieme cluster laat zien dat het een innovatieve sector is, met bijvoorbeeld veel automatisering en het gebruik van intern opgeleide mensen.

...maar een grote uitgaande pendel

De gemeente Maasgouw is qua bedrijvigheid en werkgelegenheid erg gericht op de omliggende regio. Dat blijkt uit de forse arbeidspendel naar omliggende gemeenten en zelfs verder. Iedere dag gaan er ongeveer 8.800 mensen naar een andere gemeente om te werken (81% van de beroepsbevolking). Naast de omliggende gemeenten is Noord-Brabant een populaire provincie om te werken, met 1.400 mensen die daar iedere dag gaan werken. De voornaamste reden hiervoor is waarschijnlijk Brainport Eindhoven als belangrijke vestigingslocatie voor (innovatieve) bedrijven. Andersom komen er dagelijks 5.000 mensen naar Maasgouw toe om te werken (70% van de werkgelegenheid in Maasgouw). De belangrijkste gemeenten waar mensen vandaan komen zijn de omliggende gemeenten Leudal, Roermond en Echt-Susteren. Van 300 mensen kan niet worden gespecificeerd waar zij vandaan komen – de kans is groot dat het hierbij gaat om inkomende pendel vanuit België en Duitsland. 5.000 inkomende arbeidspendel tegenover 8.800 uitgaande pendel laat zien dat de arbeidspendel per saldo negatief is. Daarnaast zijn er nog 2.100 mensen die in Maasgouw wonen én werken.

Gemiddeld aantal bedrijven

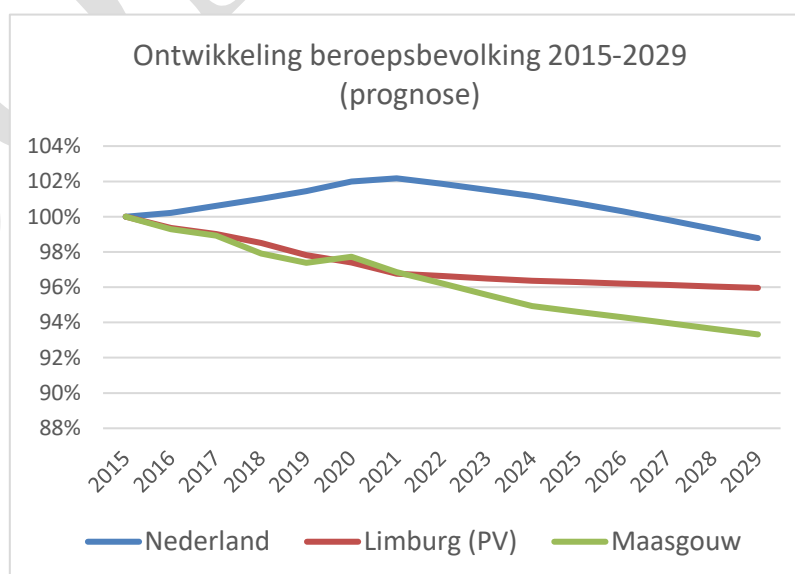
Als er wordt gekeken naar de structuur van de bedrijvigheid in Maasgouw vallen een aantal dingen op. Het aantal bedrijfsvestigingen per 10.000 inwoners ligt nagenoeg gelijk aan de omliggende gemeentes (1.160), met Roerdalen (965) als negatieve en Nederweert (1.416) als positieve uitschieters. Respectievelijk gezien zijn in die twee gemeenten minder en meer bedrijfsvestigingen. Verder heeft de gemeente Maasgouw relatief gezien een stuk meer logistieke bedrijfsvestigingen dan het gemiddelde in

Midden-Limburg (119 t.o.v. 40). Daarnaast is het opvallend dat Maasgouw een bijna twee keer zo harde groei van het aantal vestigingen per 10.000 inwoners heeft als de rest van Midden-Limburg. Deze groei zit hem voornamelijk in de zakelijke diensten, gezondheid, detailhandel en land- en tuinbouw. Een andere positieve ontwikkeling is dat Maasgouw relatief gezien een stuk minder gestopte vestigingen heeft per 10.000 inwoners (14,2) dan de rest van Midden-Limburg (22,2).

...en een vergrijzende beroepsbevolking

Maasgouw heeft in 2019 een potentiële beroepsbevolking (15 tot 75 jaar) van 18.000 mensen. 67% hiervan is werkzaam. Dit ligt iets lager dan het Nederlandse gemiddelde (71%) en iets onder het Limburgs gemiddelde (68%). De komende jaren krijgt Maasgouw door vergrijzing en ontgroening te maken met een dalende potentiële beroepsbevolking. In 2029 zal de totale omvang van de beroepsbevolking ten opzichte van 2015 gedaald zijn met ongeveer 1.040 mensen, gelijk aan een daling van 7%. Ter vergelijking: de beroepsbevolking van Midden-Limburg daalt net iets harder, met ongeveer 8% tot 2029.

De beroepsbevolking die volgens de prognoses in 2029 in Maasgouw woont, kan met een gelijkblijvende arbeidsproductiviteit het huidige BGP niet in stand houden. Bedrijven in de regio zullen naar alle waarschijnlijkheid niet aan voldoende of niet voldoende gekwalificeerde werknemers kunnen komen en zullen moeten inkrimpen of vertrekken. Door de vergrijzing zal namelijk sprake zijn van zowel een kwantitatieve (niet voldoende) als een kwalitatieve (niet voldoende gekwalificeerde) mismatch. De Nederlandse bevolking is gemiddeld steeds hoger opgeleid en het is de vraag hoe het onderwijsniveau van de instromers op de arbeidsmarkt aansluit bij de vacatures die vrijkomen door de vergrijzing. Dit zal het vertrek van kansrijke goed opgeleide jongeren uit de gemeente versterken en de aantrekkelijkheid voor nieuwe vestigers doen afnemen. Dit laat zien dat ontgroening ook een grote rol gaat spelen.

Daarnaast moet een ander effect niet onderschat worden. Een afnemende beroepsbevolking, met een inkomen en bestedingskracht in de gemeente, investerend vermogen in het verenigingsleven en koopkracht in de middenstand, betekent ook een afname in de economische vitaliteit van de gemeente. Daarmee zal de aantrekkelijkheid van de gemeente om er te wonen, te werken en te recreëren ook afnemen. Bij niets doen zal dit naar verwachting leiden tot een negatieve spiraal, waarin het wegtrekken van jonge werknemers, afnemend draagvlak voor voorzieningen en daarmee een negatieve invloed op het woon- en leefklimaat en een slechter vestigingsklimaat voor bedrijven elkaar zullen versterken. De afgelopen jaren kende Maasgouw gelukkig nog geen vertrekoverschot, er vestigden zich namelijk meer mensen dan dat er weg gingen (gemiddeld 85 inwoners per jaar), maar het is belangrijk om dat in de toekomst ook zien te voorkomen. In de interviews werd immers al aangegeven dat er te weinig winkelaanbod is en dat het winkelaanbod dat er is vaak van (bijna) pensioengerechtigde mensen is.

De regio kan innovatiever worden

Innovatie is een belangrijk antwoord op dit vraagstuk. Immers door innovatie kan met relatief minder mensen meer omzet worden gerealiseerd: de arbeidsproductiviteit stijgt. Daarbij worden banen aantrekkelijker voor een relatief hoger opgeleide beroepsbevolking. De vraag is alleen of stijging van de arbeidsproductiviteit alléén voldoende is, om aan de grote behoefte aan personeel te kunnen voldoen. Er zit wel potentieel in het behouden van de uitgaande pendel van vooral hoger opgeleide werknemers.

Midden-Limburg als geheel loopt iets achter qua innovatie in vergelijking met de rest van Limburg en Nederland. Dat is onder andere terug te zien in de arbeidsproductiviteit (toegevoegde waarde per FTE). De gemiddelde arbeidsproductiviteit in Midden-Limburg is € 113.795, t.o.v. € 137.042 in Limburg en € 163.459 in Nederland. De gemiddelde arbeidsproductiviteit ligt dus 31% lager dan in de rest van Nederland. Dit kan te maken hebben met grote werkgelegenheid in sectoren als de zorg en het toerisme, die vaak een arbeidsintensiever karakter hebben. Een andere indicator voor innovatie is het aantal octrooien per 100.000 inwoners. De octrooidichtheid voor Midden-Limburg ligt op 36,7 per 100.000 inwoners, wat hoger is dan Zuid-Limburg (21,6) en lager dan Noord-Limburg (52,1). In vergelijking met de rest van Nederland staat Midden-Limburg op plek 23 van de 40 regio's.

In het volgende hoofdstuk komt aan bod hoe ondernemers, overheid en onderwijs aankijken tegen de economische potentie van de gemeente en wat er moet worden gedaan om deze te verzilveren.

3 ■ Hoe zien de partijen in de gemeente het economisch perspectief?

In dit hoofdstuk komen de resultaten van de interactieve werkbijeenkomst en de breed uitgezette enquête aan de orde.

3.1 INTERACTIEVE WERKBIJEENKOMST

Zo'n 20 ondernemers en vertegenwoordigers van gemeente en de regio waren te gast in de showroom van Linssen Yachts vlak langs het water in Maasbracht voor een gezamenlijke, interactieve bijeenkomst waarin de eerste contouren van het economisch profiel werden gepresenteerd. Het doel van de sessie is om de drie o's (ondernemers, onderwijs en overheid) dichter bij elkaar te brengen.

De aanwezigen konden door middel van digitale stemsoftware hun mening geven over twee vragen.

Interactieve stemronde

De aanwezigen kregen de vraag waar de grootste kansen voor de economie van Maasgouw liggen. In welke sector zou u investeren om een zo hoog mogelijk rendement te behalen? Unaniem wordt 'water' genoemd als kansrijkste en vooral het meest tot de verbeelding sprekende kernwaarde van Maasgouw. Investerings in de slimme maakindustrie worden bijvoorbeeld als kansrijk gezien vanwege de potenties voor kwalitatieve groei. Een van de aanwezigen licht toe: "Er liggen kansen in de scheepvaart en de jachtbouw; er ligt een cluster en kansen om ons als zodanig te presenteren. Presenteer je als cluster om economisch kennis en mensen aan te trekken en wees een trekker voor de regio."

Het maritieme maakcluster is dan ook een van meest belangrijkste drijfveren van de regionale economie: "Een schip kent immers veel onderdelen en we kunnen veel toeleverende industrie gebruiken". Te denken valt bijvoorbeeld aan de (deels bewerkte) grondstoffen zoals staal, aan kennis en expertise rondom elektrotechniek maar ook voor het interieur van schepen: meubelbouwers en houtbewerkers worden momenteel gemist. Op die manier is de maritieme maaksector stuwend in de

regionale economie. Bedrijvigheid levert meer economische activiteiten en daarmee ook banen op.

Maar niet alleen de maakindustrie heeft een sterke binding met het water: ook de toerisme- en recreatiesector is watergebonden in Maasgouw. Als onderdeel van de aantrekkelijke omgeving met ruimte voor ontspanning, activiteiten en natuurbeleving, maar ook als directe infrastructuur en platform voor een divers aanbod aan watergebonden recreatie. Er is veel bedrijvigheid op het gebied van pleziervaart, watersport, strand-, zwem- en surfvoorzieningen.

Op deze cross-over tussen maritiem en recreatie liggen volgens een deelnemer ook belangrijke kansen voor de toekomst, waarbij ook de energietransitie een rol speelt: “Je ziet een verandering in energie, schonere varen, verduurzaming.”

Vervolgens werd een tweede vraag gesteld om met elkaar de discussie aan te gaan: *Welke concrete acties zouden we morgen al moeten nemen om de economie te versterken?* De aantrekkelijkheid van de gemeente en het vestigingsklimaat worden genoemd. Zo valt het een van de deelnemers die makelaar is op dat er steeds meer mensen naar Maasgouw willen of gaan verhuizen – in de laatste

jaren in toenemende mate vanuit Noord-Limburg. Dat zijn ook vaak families waar de één in Eindhoven werkt en de ander in Noord-Limburg. Maasgouw wordt dan het goed gelegen tussenstation met als gevolg dat er veel uitgaande pendel plaatsvindt. Als belangrijke redenen waarom men in Maasgouw komt wonen worden de ligging, de bereikbaarheid en de recreatieve voorzieningen genoemd. Het is dus goed wonen in Maasgouw. Een tweede onderwerp dat opkomt in de discussie is de communicatie en het als gemeente “laten zien wat je in huis hebt”. Als concreet idee wordt opgeworpen een “digital portal” voor de aanwezige clusters te creëren, als visitekaartje naar buiten maar ook als platform voor de versterking van het lokale netwerk. Het juiste schaalniveau voor dit soort initiatieven wordt regionaal gezien, waarbij men aan kan sluiten bij bestaande verbanden zoals Keyport of de Euregio.

Vooraf op het gebied van toerisme en recreatie lijken grensoverschrijdend kansen te liggen, “we vechten tegen Friesland terwijl ons water groter en aaneengesloten is. Iedereen kent Friesland en niemand kent de Maasplassen, daar moeten we iets aan doen. Samen met België kunnen we een goede propositie neerzetten”. Die samenwerking kan beter benut worden, niet alleen uit het oogpunt van toerisme en regiomarketing. In België wordt ook goed (technisch) onderwijs geboden, daar kunnen ook de lokale jongeren van profiteren, zo wordt gesteld.

Rondom fysieke vestigingsvoorwaarden, wordt de toenemende druk op het elektriciteitsnet als aandachtspunt genoemd. Zo begin netcongestie een steeds groter struikelblok te vormen voor de realisatie van bijvoorbeeld zonnepanelen op daken en daarmee ook voor de komst van nieuwe bedrijven. Een deelnemer stelt: “Als wij het hebben over nieuwe bedrijventerreinen, dan praten wij eerder met Enexis (energieleverancier) dan met de gemeente”. Een ander deelnemer zegt dat elektrificatie op dit moment gezien wordt als dé oplossing, maar dat we het daarmee niet gaan redden. Naast elektrificatie zouden we ook veel meer moeten inzetten op waterstof (gas), niet voor verbranding maar als batterij voor opslag van energie.

Een belangrijke vraag die gesteld wordt vanuit de groep gaat over het aanhaken van het kleinere MKB: het bedrijfsleven dat op dit moment niet goed vertegenwoordigd is en bijvoorbeeld ook niet structureel in overleggen met de gemeente en andere partners benaderd wordt. Vooral rondom vragen die te maken hebben met toekomstgerichte investeringen ontbreekt de nodige kennis en kunde bij het kleine MKB. Wel is er subsidie beschikbaar om de bedrijven te ondersteunen, bijvoorbeeld via Keyport.

Wet- en regelgeving wordt als een aanvullende belemmering voor economische doorontwikkeling gezien: bestemmingsplannen die geen bedrijvigheid toelaten of die te nauw geformuleerd zijn. Zo is er voor recreatie niet de nodige ruimte. Dit is past volgens een deelnemer niet bij de ambitie om een gemeente die inzet op toerisme waarbij wordt opgeroepen om locaties ruimer te bestemmen om integrale ontwikkelingen mogelijk te maken zoals de combinatie van recreatie, horeca en retail.

Dilemma: wie doet straks het werk?

Een belangrijk thema tijdens de sessie is de grote vraag naar arbeid de komende jaren. Deze wordt vooral veroorzaakt door de vervangingsvraag. In het totaal zijn ca 4.000 nodig de komende jaren. Dit lijkt veel maar als we kijken naar een eerste vingeroefening wordt vanuit de analyse berekend dat deze opgave van als volgt verdeeld kan worden: tot 900 personen uit de zij-instroom, dus mensen die op dit moment niet tot de beroepsbevolking behoren (of die een deeltijdcontract hebben en in de toekomst fulltime gaan werken). Een kleine 2.000 werknemers ‘uit de schoolbanken’ en in Maasgouw blijven werken. Een toename van de inkomende pendel met meer dan 400 werknemers en het aantrekken van nieuwe werknemers uit de EU / mondiaal (800). Bij deze laatste groep behoren ook de ‘arbeidsmigranten’.

Als reactie op deze analyse ontstaat een discussie over de wenselijkheid en kansrijkheid van de economische groei in relatie tot het aantrekken / behouden van de daarvoor benodigde werknemers. Het economisch verdienmodel zoals we dat nu kennen loopt ten einde, dus we moeten niet nog meer denken in mensen, maar in innovatie, zo wordt gesteld. En: moeten we ook niet gewoon accepteren dat we minder hard groeien en misschien ook wel wat welvaart moeten inleveren?

Om te werken aan het arbeidsmarktvraagstuk worden verschillende oplossingen geopperd. Zo wordt er brood gezien in een betere samenwerking met de regionale opleidingsinrichtingen, bijvoorbeeld in Roermond. Door nauwere verbinding met de bedrijven in Maasgouw kunnen stages en werkplekken in de regio worden aangeboden en krijgen jongeren de kans om hun kennis en kunde direct in de praktijk te brengen. Naast de (maritieme) maakindustrie bieden ook het toerisme en recreatie, de bouw en de logistiek veel werkgelegenheid. De zorg is bij uitstek de grootste banenmotor in Maasgouw met meer dan 2.300 banen in de gemeente. Hier ligt dan ook een belangrijke opgave voor de toekomst: door de vergrijzing gaat enerzijds de zorgvraag toenemen (groei!) en anderzijds neemt de beschikbare beroepsbevolking af (ontgroening).

Het door één deelnemer geopperde idee om als bedrijven samen te werken met het oprichten van een flexibele werknemerspool wordt als een mooi streven, maar niet als erg kansrijk gezien. Door goede onderlinge afspraken zou het wel kunnen werken: “Het uitlenen van mensen is heel moeilijk en bijna niet regelbaar, als je elkaar kunt helpen met het uitlenen van mensen dan zou dat helpen”.

Betere samenwerking, grotere potentie

In de samenwerking is ruimte voor verbetering. Dit geldt voor de samenwerking tussen bedrijven onderling en tussen ondernemers, overheid en onderwijs. Maar niet alleen tussen de 'triple helix': ook regionaal worden door de aanwezigen kansen gesignaleerd om beter samen te werken. Een van de aanwezigen geeft aan dit beeld te herkennen, al merkt hij wel dat de samenwerking dankzij Keyport al flink verbeterd is. Wenkend perspectief is een Economic Board: een intensieve samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid. Hiermee kan onder andere de innovatie tussen bedrijven bevorderd worden, de branding van Maasgouw gezamenlijk worden georganiseerd en de samenwerking met onderwijspartijen worden verbeterd.

3.2 WERKSESSIES: AAN DE SLAG MET PRANGENDE VRAGEN

Tijdens deze deelsessies is op een enthousiaste wijze gesproken over de kansen die direct verzilverd moeten worden. In het algemeen is er de indruk dat er al heel lang over goede initiatieven wordt gesproken, maar dat er nog onvoldoende concreet van de grond komt. Dat is dus hoog tijd.

Wat een belangrijk issue is, is De vraag hoe we meer tempo kunnen maken en de politiek nog beter kunnen meenemen in planvorming. Veelal duren plannen die te maken hebben met bestemmingplanwijziging (bijvoorbeeld in de recreatieve sector) vele jaren en al die tijd moet er draagvlak blijven. De vraag is dus ook hoe we de nieuwe raden goed gaan meenemen en duidelijk maken wat het belang is van economische vitaliteit voor de leefbaarheid in Maasgouw. Zo het geluid van de ondernemers in de groep.

Daarnaast is er de behoefte om nog meer regionaal aan te haken. Er liggen kansen bij de Regionale Investeringsagenda en bij Keyport, die moeten we verzilveren samen met het bedrijfsleven en het onderwijs. Daarnaast kan Maasgouw nog meer samen met bijvoorbeeld Roermond en Maaseik het voortouw binnen Keyport nemen voor de watergebonden economie. Hoe meer we van het regionale vliegwiel gebruik kunnen maken, hoe groter ook het draagvlak in de lokale politiek zal worden.

Vervolgens wordt gesproken over de profilering van de gemeente. Hoe profileren we ons eigenlijk? En wat is daarin verstandig? Zijn 4 stuwende clusters daarvoor te veel? Door water centraal te stellen heb je een veel betere focus, je pakt dan in ieder geval al de maakindustrie en het toerisme mee. Anderen geven aan dat er meer dan 2.000 werknemers in de zorg zitten in Maasgouw, dan kun je het je niet permitteren om deze sector niet te profileren. Een breed profiel moet wel degelijk kunnen. Misschien moet je voor verschillende gelegenheden, verschillende invalshoeken gebruiken? Iedereen is het er echter wel over eens dat de het thema water voor Maasgouw wel een 'unique selling point' oplevert.

Met deze discussie op de achtergrond worden diverse concrete suggesties gedaan zoals het oprichten van een Economic Board, het futureproof maken van kleine MKB bedrijven, tiny housen en unieke marketingacties als jachten in een geluidswal aan de A2.

Ook wordt gesproken over de vraag hoe het kleinere MKB te betrekken bij de economische ontwikkeling. Er is immers weinig extra capaciteit voor ontwikkeling buiten de core business. We moeten onderwerpen dichtbij de ondernemer brengen; bijvoorbeeld laten zien hoe hoog de druk op de arbeidsmarkt nu is en in de toekomst zal worden, waar het belang zit van investeren in innoverend vermogen.

Als kans wordt benoemd dat Midden-Limburg (economisch) steeds meer in trek is: waar de regio vroeger nog eerder behoorde tot de 'fly-over states' (waar mensen doorheen rijden in plaats van te stoppen) zien we nu dat steeds meer bedrijven zich willen vestigen. De vraag naar locaties op de bedrijventerreinen is erg groot. Met name uit de omliggende regio's zoals Zuid-Limburg komen de afgelopen periode meer bedrijven naar Midden-Limburg. Één deelnemer stelt dat dit te maken heeft met de goede samenwerking tussen SML, OML en de andere partners. Wel leidt de trek soms al tot problemen omdat er geen geschikte ruimte meer is. Ook voor de toeristische sector is onderzocht dat er weinig ruimte is om verder uit te breiden. De focus zou hier moeten komen te liggen op een verhoging van de kwaliteit en het rendement per bezoeker, in plaats van meer bezoekers.

De deelnemers geven als concrete idee mee dat er meer gedaan moet worden aan het **marketen van beroepskansen** maar ook de daadwerkelijke koppeling van praktijk en opleiding. Op dit moment worden nog te veel keuzes gemaakt vanuit het aanbod van het onderwijs in plaats van de aanwezige baankansen.

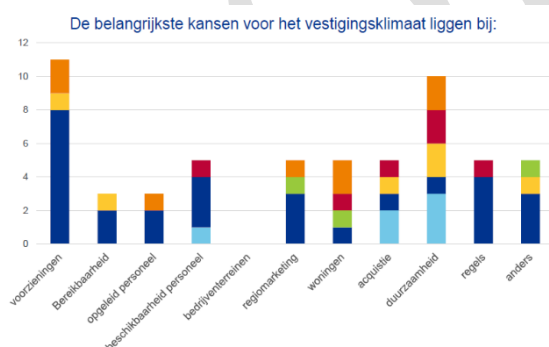
Als laatste onderwerp komt de gemeentelijke identiteit, regiomarketing, regionale samenwerking en vertegenwoordiging (lobby) bij provincie en Rijk aan de orde. Volgens één deelnemer moet niet vooral werk worden gestoken in de gezamenlijke marketing, maar vooral in het uitwerken en **onderstrepen van je eigen identiteit**. Wat maakt je als regio uniek, wie ben je, hoe werk je met elkaar samen? In de regionale samenwerking moet dan ook geen ruimte zijn voor kerktoren denken. Het besef dat je minimaal op regionale schaal in Midden-Limburg moet samenwerken moet er nog sterker komen.

Als gevolg hiervan wordt gepleit voor een betere lobby in Maastricht en Den Haag. Daarbij zijn deze twee punten van belang: vanuit de eigen identiteit representeren en het spreken met één stem. Meerdere wethouders moeten samen bij provincie en Rijk laten zien wie de regio (en gemeente) is en wat de wensen en belangen zijn.

Met deze discussie op de achtergrond worden diverse concrete suggesties gedaan zoals het oprichten van een Economic Board, het futureproof maken van kleine MKB bedrijven, tiny housen en unieke marketingacties als jachten in een geluidswal aan de A2.

3.3 Enquête

Naast een reeks interviews en een interactieve werksessie, is er een enquête uitgezet onder ondernemers, onderwijsinstellingen, maatschappelijke partners en andere stakeholders binnen en buiten Maasgouw. De enquête is door maar liefst 91 personen ingevuld en biedt aanvullende inzichten in de kracht en uitdagingen van de economie van Maasgouw. De enquêteresultaten zijn te vinden in bijlage 2. In onderstaande paragrafen worden de belangrijkste bevindingen gepresenteerd.

De kracht van Maasgouw

Wanneer de respondenten gevraagd worden waar de belangrijkste kansen liggen om het vestigingsklimaat in Maasgouw te verbeteren, is er bijna geen categorie waar Maasgouw niet op kan inzetten. Alleen in het toevoegen en/of verbeteren van bedrijventerreinen zien de respondenten weinig heil¹. De categorieën **voorzieningen** en **duurzaamheid** zijn daarbij het populairst met respectievelijk 11 en 10 stemmen.

Opvallend is dat voor vooral ondernemers, voorzieningen een belangrijke vestigingsfactor zijn in relatie tot de andere respondentengroepen. Ook de

¹ Over het algemeen is men positief over de bedrijventerreinen van Maasgouw en vindt een nipte meerderheid van 20% de bedrijventerreinen kwalitatief hoogwaardig. Hier liggen specifiek kansen in het verduurzamen en het beter bereikbaar maken van bedrijventerreinen (zowel fysiek als digitaal).

antwoordmogelijkheden *regiomarketing*, *woningen*, *acquisitie*, *beschikbaarheid personeel* en *regels* scoren goed met elk 5 stemmen. Het gaat hier specifiek om kansen om het vestigingsklimaat nog verder te verbeteren, want het prettig woon- en leefklimaat wordt immers gezien als een van de krachten van Maasgouw. De **aanwezigheid van water** (Maasplassen) steekt met kop en schouders boven alle andere antwoordcategorieën uit (31 stemmen), gevolgd door de **strategische ligging** (17 stemmen) en de **rust en ruimte** die Maasgouw biedt (10 stemmen). Het is daarom niet zo gek dat als men gevraagd wordt naar de sector waar een investering van € 1 euro het meest rendement zal opleveren, massaal gekozen wordt voor watergebonden en waterverbonden bedrijvigheid: de **maritieme maakindustrie** en watergebonden **toerisme en recreatie** en watergebonden **industrie**.

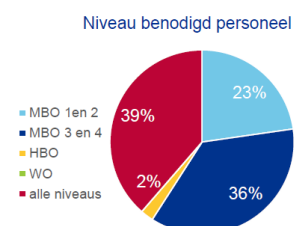
De respondenten zijn dan ook positief als het gaat om de groeikansen van de Maasgouwse economie. De groei van de economie ligt landelijk op 1,9% per jaar tot 2025. 47% van de respondenten stelt dat de groei van de economie van Maasgouw gelijke tred houdt met de landelijke trend, en maar liefst 31% verwacht dat de economie van Maasgouw de komende jaren harder kan groeien dan het Nederlands gemiddelde. 24% denkt dat de Maasgouwse economie tot 2 keer zo hard kan groeien als het Nederlands gemiddelde en 7% ziet het nóg rooskleuriger in en stelt dat de economie zelfs 2 tot 3 keer zo hard kan groeien als het Nederlands gemiddelde. Op deze economische groei te bevorderen, vinden 16 respondenten dat de samenwerking tussen overheid, ondernemers en onderwijsinstellingen verbeterd moet worden, de gemeente/regio beter gepromoot moet worden (8 stemmen) en dat het vestigingsklimaat een boost moet krijgen (7 stemmen).

Uitdagingen

Vrijwel de grootste uitdaging waar de economie van Maasgouw mee te maken krijgt is het **groeierende tekort op de arbeidsmarkt** naar voldoende (kwantitatief) en goed opgeleid (kwalitatief) personeel. In deze uitdaging is Maasgouw niet uniek, maar wel in de unieke kansen die zich in Maasgouw voordoen om voldoende talenten te behouden en aan te trekken.

De respondenten verwachten dat de grootste personeelstekorten zullen ontstaan in de zorg, bouw en maritieme maakindustrie met respectievelijk 24, 22 en 22 stemmen. Het opleidingsniveau van het benodigd personeel ligt, gezien de praktische aard van de sectoren waar de grootste tekorten worden verwacht, op middelbaar niveau.

Het is daarbij zaak om talenten van alle opleidingsniveaus aan Maasgouw te verbinden en te voorkomen dat zij de regio verlaten om zich elders te vestigen. Het vergroten en het verbeteren van het **woningaanbod**, het promoten van de

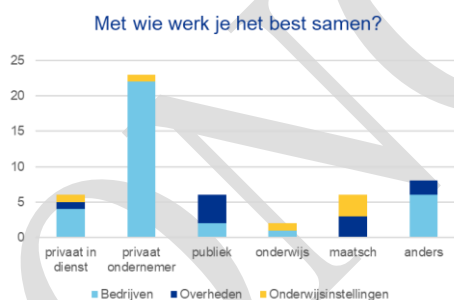
gemeente/regio en het verbeteren van het **voorzieningsaanbod** worden hier gezien als meest kansrijk.

Opmerkelijk is dat precies dezelfde zaken eerder werden genoemd als antwoord op de vraag hoe Maasgouw het vestigingsklimaat kon verbeteren, wat het beeld versterkt dat dit inderdaad de zaken zijn waar

Maasgouw zich de komende jaren op zou moeten richten. Om de tekorten op

de arbeidsmarkt op de te vangen kan volgens de respondenten het beste ingezet worden op het **verbeteren van de aansluiting van onderwijs** in de regio op de regionale arbeidsmarkt. Slechts een kleine 28% geeft aan dat de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt momenteel goed, tegenover 59% die de aansluiting als matig ervaart.

Samenwerking

De kansen die er voor Maasgouw liggen kunnen alleen worden verzilverd, als iedereen (onderwijs, overheid en ondernemers) goed met elkaar samenwerken. Ondernemers weten elkaar in Maasgouw goed te vinden en in vrijwel alle sectoren wordt er met een divers palet aan stakeholders (zowel publiek als privaat) samengewerkt. Daarbij wordt de

samenwerking met ondernemers als het meest positief ervaren. De samenwerking met onderwijs- en overheidsinstellingen daarentegen laat soms nog de wensen over. Zo geven respondenten aan dat de kloof tussen het onderwijs en ondernemers te groot is en dat overheden met lange beslistermijnen werken en soms slecht bereikbaar zijn. Op basis van de respons lijkt het erop dat de verschillende partijen binnen en buiten de gemeente elkaar onvoldoende vinden. Hier ligt een kans om met elkaar de verbinding te zoeken.

4. ■ Kansenverkenner: wat zijn mogelijkheden voor de toekomst?

4.1 WAT KAN HET OPLEVEREN?

Tijdens de interactieve sessie zijn de stuwende sectoren uit hoofdstuk 2 grotendeels herkend door de aanwezigen. Aan het begin van de sessie werd de deelnemers gevraagd waar zij de grootste kans zagen voor de economie van Maasgouw. Hieruit kwam naar voren dat water, recreatie en toerisme de punten zijn die het beste naar voren komen in Maasgouw en waar het meeste gebruik van kan worden gemaakt. Daarnaast wordt de maakindustrie ook als belangrijke sector genoemd, en dan met name de watergebonden maakindustrie. Ook de resultaten uit de enquête onderschrijven dit beeld. 20% van de respondenten denkt dat (watergebonden) toerisme en recreatie het hoogste rendement kan opleveren, gevolgd door 15% van de respondenten die liever inzet op het maritieme cluster. Wat opvalt is dat de zorg als stuwend cluster goed voor ca 26% van de toegevoegde waarde en 2.300 arbeidsplaatsen hier minder in naar voren komt.

Een andere kracht die wordt gezien door geïnterviewden, deelnemers aan de interactieve sessie en respondenten is de strategische ligging van Maasgouw, met name op internationaal/Euregionaal gebied. Verder wordt door de respondenten aangegeven dat economische groei niet ten koste mag gaan van onder andere rust en ruimte, de recreatiemogelijkheden en de werkgelegenheid. Verder blijkt uit de enquête dat mensen verwachten dat de groei van de economie van Maasgouw de komende jaren gelijk blijft aan het Nederlandse gemiddelde van 1,9% per jaar.

Voor het economische profiel is dit echter niet het enige scenario. We kijken ook naar de maximale economische groei om samen gevoel voor de mogelijke ontwikkelingen te krijgen. Mits er geen belangrijke, negatieve ontwikkelingen plaatsvinden in de Nederlandse economie de komende jaren en Maasgouw haar kansen gaat grijpen, kan de economie zich verder innoveren en ontwikkelen en een grotere stijging maken dan het verwachte Nederlandse gemiddelde. Aan de hand van sectorverwachtingen van financiële instellingen, diverse sectorstudies uit de regio en de rest van Nederland (provincie Limburg, Ecorys) en onderzoek van kennisinstellingen (SBB, CBS) wordt de maximale potentie van de gemeente ingeschat op een groei in toegevoegde waarde van € 101 miljoen (24%) tot 2029.

Samengevat is deze groei als volgt over de sectoren verdeeld:

Sector	BGP (x € 1.000.000)			Arbeidsproductiviteit		
	2019	groei	2029	2019	groei	2029
Maritiem	€ 48,9	27%	€ 62	€ 98.200	18%	€ 116.000
Zorg	€ 109,9	28%	€ 141	€ 68.200	12%	€ 76.000
Toerisme	€ 25,1	55%	€ 39	€ 62.000	14%	€ 71.000
Agrifood	€ 35,4	21%	€ 43	€ 129.400	20%	€ 155.000
Verzorgende sectoren	€ 209,4	17%	€ 245	€ 72.300	17%	€ 84.000
Totaal	€ 428,8	23,6%	€ 530	€ 75.500	15%	€ 86.700

Om de ambitie van dit maximale groeiscenario te kunnen realiseren, moet de gemeente echter een sterke groei realiseren in enkele sectoren waar de gemeente sterk in is (waaronder de stuwende maritieme cluster, zorg, toerisme en agrifood). Deze groei ligt een stuk hoger dan de verwachte landelijke groei van 9% in tien jaar. Het is niet eenvoudig om een dergelijke ambitie waar te maken. Om harder te groeien dan de trend is een samengesteld pakket aan maatregelen en de inzet van alle betrokken partijen nodig.

Deze maximale groeipotentie is dus haalbaar, maar vraagt inspanningen op alle vlakken: een goede aansluiting bij regionale ontwikkelingen en structuren, de maximale inzet op stuwende clusters met de nodige investeringen van zowel overheid als ondernemers, het aantrekken van talent van buiten om aan de arbeidsmarktvaart te kunnen voldoen, een integrale aansturing en brede afstemming tussen alle partners uit de drie o's en het verzilveren van kansen die zich voordoen. Uiteraard is het een keuze voor de partners in Maasgouw welke mate van groei zij ambiëren om concurrerend te zijn in een vitale gemeente. Ook is het de vraag welk soort groei de gemeente ambieert. Kiezen we voor massa is kassa? Of gaar het om kwalitatieve groei: juist groeien in kwaliteit van het aanbod en niet zozeer de kwantiteit. Dit zal per cluster een afweging zijn. Bijvoorbeeld in de toeristische sector: gaat het om méér overnachtingen, meer bezoekers, meer boten op de Maasplassen? Of moet er juist worden ingezet op meer rendement per bezoeker, een hoogwaardiger aanbod, gecombineerde producten waardoor bezoekers worden verleid om langer te blijven en meer te besteden.

Wat in alle scenario's in ieder geval een belangrijke rol zal spelen is de relatief grote opgave om de tegemoet te komen aan de relatief grote vervangingsvraag op de arbeidsmarkt.

4.2 INNOVATIE IS NODIG

De bevolkingssamenstelling in Maasgouw gaat de komende jaren veranderen. Door vergrijzing en ontgroening zal er onvoldoende compensatie zijn van de werknemers door onvoldoende toetreders/schoolverlaters. Hierdoor neemt de potentiële beroepsbevolking in omvang af. Dat betekent echter niet dat de gemeente de demografische ontwikkelingen over zich heen zal laten komen en op zijn beloop zal laten gaan. Het is juist een moment om door te pakken en niet in een negatieve spiraal terecht te komen waardoor deze trend zich alleen maar versterkt. Het doel is om de economie te versterken en de daarbij horende leefbaarheid in de dorpen te behouden, ondanks de afname van de beroepsbevolking.

Economische groei kan zowel worden gerealiseerd door meer werknemers die, bij een gelijkblijvende arbeidsproductiviteit, meer produceren. Of door hetzelfde aantal (of zelfs minder) werknemers die, bij een hogere arbeidsproductiviteit, meer produceren. Meer werknemers aantrekken om in Maasgouw te komen werken is zeker een optie gezien de hoge arbeidspendel naar buiten de gemeente, maar zal de volledige daling van de potentiële beroepsbevolking niet compenseren. Het sleutelwoord voor economische groei is daarom innovatie, dat hand in hand gaat met een stijging van de arbeidsproductiviteit: de ontwikkeling van vernieuwde producten en productieprocessen, meer doen met minder mensen en slim omgaan met de arbeidskrachten die er nu en in de toekomst zijn. De innovatieve en unieke bedrijven in de stuwende sectoren in de gemeente hebben daarin zeker groeipotentie. Daarvoor is het van belang om slimmer te werken waardoor er per werknemer meer werk kan worden gedaan en tegelijk het Euregionaal en internationaal concurrerend vermogen kan worden vergroot. Daarnaast kan hierdoor de omzet worden verhoogd. Een dergelijke ontwikkeling gaat echter niet vanzelf. Voor de noodzakelijk innovaties is ieders inzet nodig, zowel van ondernemers, overheden als onderwijsinstellingen.

Bij productinnovaties gaat het om nieuwe of sterk verbeterde producten of diensten die in de markt worden gezet en voor extra groei kunnen zorgen. Procesinnovatie betreft het beter en slimmer inrichten van werkprocessen (door ICT toepassingen, robotisering, een efficiëntere organisatiestructuur etc.), waardoor de productiviteit per werknemer stijgt. In theorie zijn door de stijging van de arbeidsproductiviteit minder werknemers nodig om dezelfde toegevoegde waarde te realiseren. Bedrijven zijn echter van nature gericht op groei en een bedrijf dat kan groeien door het vermarkten van nieuwe producten of meer winst maakt door betere processen, zal willen uitbreiden om nog meer omzet te kunnen draaien en in potentie nog meer winst. Daar zijn weer extra mensen voor nodig. Daarom is het potentiescenario een samenspel tussen de maximaal te behalen arbeidsproductiviteit binnen een sector en de maximale groei van de bijdrage aan het BGP die in een sector te realiseren is.

Groei van de arbeidsproductiviteit vraagt ook iets van de werknemers van een bedrijf of instelling. Om innovaties optimaal te benutten is het zaak dat werknemers kennis bezitten over de nieuwste ontwikkelingen en dit ook kunnen toepassen, daardoor is er

sprake van een accelererend effect. Hier is een rol weggelegd voor onderwijsinstellingen. In de eerste plaats gaat het om het klaarstomen van jongeren voor de arbeidsmarkt door ze voor te bereiden op een dynamische werkomgeving. In de tweede plaats gaat het om bijscholing gedurende de loopbaan door middel van samenwerking tussen onderwijsinstellingen, werkgevers en werknemers. Een leven lang leren kan er voor zorgen dat telkens de juiste mensen op de juiste plaats zitten of terechtkomen en daarmee wordt de basis gelegd om maximale economische groei in de regio na te streven. Voor opleidingen na het voortgezet onderwijs moeten leerlingen naar instellingen buiten de gemeente. Voor om- en bijscholing en een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt is daarom samenwerking met regionale partners van belang. Het belang van een goede match tussen arbeidsmarkt en onderwijs is ook terug te zien in de vervangingsvraag tot 2029, die is namelijk een kleine 4.000 banen. Om dat te compenseren met digitalisering en automatisering zou de arbeidsproductiviteit met 200% toe moeten nemen. Een vergelijkbare toename van de arbeidsproductiviteit is nog niet eerder vertoond en is dan ook niet realistisch.

4.3 GROOTSTE GROEI MOGELIJK IN DE CLUSTERS...

In deze paragraaf geven we een korte samenvatting per cluster en een onderbouwing van de groeikansen. Het gaat hierbij steeds om de combinatie van maximale groei in toegevoegde waarde (aandeel van de sector in het BGP) en maximale groei in arbeidsproductiviteit, waarmee uiteindelijk ook een beeld wordt gegeven van het aantal mensen dat Maasgouw (minimaal) nodig heeft om het werk te doen. Kansen en ambities binnen deze sectoren zijn gedefinieerd op basis van kwantitatieve analyses en benchmarks en een interviewronde met vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven, onderwijs en overheid. We vertrekken voor onze analyses telkens op regionaal niveau. Immers de economie van Maasgouw is ingebed in de regionale economie. Vervolgens kijken we naar het aandeel dat Maasgouw daar de komende jaren in kan hebben. Zoals eerder al is gesteld gaat het om een scenario gebaseerd op beredeneerde inschattingen en niet om een prognose.

4.3.1 MARITIEM

“Er liggen kansen in de scheepsvaart en de jachtbouw; er ligt een cluster en kansen om ons als zodanig te presenteren. Presenteer je als cluster om economische kennis en mensen aan te trekken en wees een trekker voor de regio.”

Het maritieme cluster is een belangrijk cluster in Maasgouw en in heel Midden-Limburg. 6 tot 10% van de Midden-Limburgse economie is watergebonden of -verbonden. Verwacht wordt dat de nautische bedrijvigheid de komende 20 jaar in Midden-Limburg nog verder gaat groeien. De watergebonden bedrijvigheid met 2,5 hectare tot 2030, doorgroeiend naar 4 hectare in 2050. Daarnaast wordt verwacht dat

de waterverbonden bedrijvigheid groeit met 18 hectare in 2030, groeiend naar 30 hectare in 2050.²

Het maritieme cluster in Maasgouw bestaat uit de sectoren (watergebonden) industrie, vervoer en opslag en handel. In Maasgouw werken circa 600 mensen (ongeveer 500 FTE) in dit cluster, met een toegevoegde waarde van bijna € 49 miljoen. Het maritieme cluster in Maasgouw speelt een belangrijke rol in de regio, met enkele toonaangevende bedrijven. Zo is Linssen Yachts een wereldwijde marktleider op het gebied van jachten tussen de 8 en 15 meter. Hier zijn ongeveer 130 mensen werkzaam. Door middel van de goede Euregionale ligging heeft het bedrijf klanten uit heel Europa en daarbuiten. Een belangrijke kracht van het maritieme cluster in Maasgouw is de aanwezigheid van de volledige scheepsbouw, -onderhoud en -reparatie cyclus. Verder zit het hoofdkantoor van Antonius Vessel Heads gevestigd in Maasbracht. Dit innovatieve bedrijf heeft gespecialiseerde machines die onder andere complexe vormen, vesselheads en andere gerelateerde producten maakt, waaronder onderdelen die in de scheepsbouw worden ingezet. Het bedrijf is dan ook niet helemaal toe te rekenen aan de maritieme sector maar is met een team van ongeveer 65 gespecialiseerde werknemers wel een van de innovatieve krachten in de gemeente. De toonaangevende bedrijven in de gemeente worden ondersteund door veel, kleinschalige toeleverende bedrijven uit de gemeente en regio. Te denken valt bijvoorbeeld aan de (deels bewerkte) grondstoffen zoals staal, aan kennis en expertise rondom elektrotechniek maar ook voor het interieur van schepen: meubelbouwers en houtbewerkers. Door de aanwezigheid van deze regionale keten werd het maritieme cluster bijvoorbeeld minder hard geraakt door de coronacrisis, omdat de bedrijven minder afhankelijk waren van leveranciers uit de rest van de wereld. De combinatie van bedrijven houdt elkaar in stand en zorgt voor een goed ondernemers- en vestigingsklimaat.

Er spelen echter ook dilemma's bij het in stand houden van een innovatief cluster als het maritieme cluster. Uit de interviews en de interactieve sessie is gebleken dat momenteel veel van de vaklieden die werkzaam zijn in het maritieme cluster binnenshuis worden opgeleid, omdat er te weinig goed aansluitende opleidingen zijn vanuit de regio. Er is dus een mismatch tussen opleiding en arbeidsmarkt in het maritieme cluster in Maasgouw. Momenteel zorgt dit nog niet voor grote problemen, maar verwacht wordt dat door de ontgroening en vergrijzing – en voorgenoemde mismatch – dit in de zeer nabije toekomst wel voor problemen gaat zorgen. In de interviews werd aangegeven dat veel van de nieuwe vaklieden opgeleid worden in nabijgelegen vakscholen in België (in Kinrooi en Maaseik), omdat de opleidingen daar beter aansluiten bij de vraag op de arbeidsmarkt. Het is dus van belang om een goede Euregionale samenwerking te hebben op dat gebied. In de interactieve sessie wordt ook gesproken van een eventuele maritieme campus in Maasgouw. Hierdoor wordt in

² Ecorys (2020) Onderzoek Nautische Bedrijvigheid Midden-Limburg

regionaal verband het cluster meer op de kaart gezet en wordt het aantrekkelijker voor talent om in de regio te blijven.

De maximale potentie van het maritieme cluster in 2029 is een toename van € 13 miljoen (+27%). Om dat te kunnen bereiken zijn tot die tijd 77 extra arbeidsplaatsen (+15%) nodig en een stijging van de arbeidsproductiviteit van 18%. Het aantal benodigde werknemers zonder toename van de arbeidsproductiviteit (= geen innovatie) zou aanzienlijk hoger zijn en in 2029 uitkomen op 633, een toename van 135.

4.3.2 TOERISME EN RECREATIE

“Toerisme (o.a. waterrecreatie) is de grote groeikans in de regio; onze waterkanten en uitzichten zijn uniek”

Het cluster toerisme en recreatie is een ander stuwend cluster in de gemeente Maasgouw. Verwacht wordt dat de sector in de rest van Nederland – buiten de Randstad om – met 39% gegroeid kan zijn in 2030 t.o.v. 2017.³ Belangrijk om hierin mee te nemen is het feit dat de coronacrisis de sector hard heeft geraakt en dat er daarom verwacht wordt dat de sector pas in 2024 weer op pre-corona niveau is.⁴ In Midden-Limburg werkten er in 2019 bijna 8.000 mensen in de sector.⁵ Regionaal gezien valt er dan ook veel te behalen in de toeristisch-recreatieve sector. De regio heeft tot 2030 drie ambities opgesteld: het kan zich meten met het beste aanbod en de beste belevingen; de sector verblijfsrecreatie is en blijft vitaal; en een groei van minimaal 2 procent in toeristische bestedingen per jaar wordt bewerkstelligd. Om voorgenoemde ambities te behalen heeft Midden-Limburg vijf actielijnen opgesteld. Deze actielijnen focussen op intensieve samenwerking tussen gemeenten door middel van een gezamenlijk ‘loket’ en een programmamanager/coördinator, het opstellen van een aantal focusprojecten, het regionaal afwegen van nieuwe initiatieven voor investeringen en uitbreidingen door gemeenten, (re)vitalisering van verblijfsrecreatie en intensivering van marketing met een heldere focus.

Als er specifiek naar Maasgouw wordt gekeken vormt de toeristische en recreatieve sector ook een belangrijk deel van de werkgelegenheid en toegevoegde waarde. Er zijn ongeveer 500 banen (circa 400 FTE) in het toerisme, verspreid over de sectoren horeca en cultuur, sport en recreatie. Deze 500 banen zorgen gezamenlijk voor ongeveer € 25 miljoen toegevoegde waarde. Door haar ligging aan de Maasplassen heeft Maasgouw een groot aantal recreatieve bedrijven. Een belangrijke speler op het gebied van dagrecreatie is Fun Beach in Panheel. Met een groot wit strand en veel ruimte voor groepsevenementen en dagtoeristen is Fun Beach een belangrijke trekker

³ NBTC (2021) perspectief 2030

⁴ Gastvrij Nederland (2021) Maatschappelijke Waarde

⁵ Visie en Actieprogramma Recreatie en Toerisme Midden-Limburg 2019

in de gemeente, maar ook in de Euregionale omgeving. Het is verkozen tot een van de 10 leukste stranden van Nederland door de ANWB. Verder zorgt Fun Beach ook voor een aanzienlijk deel van de werkgelegenheid in de gemeente, met ongeveer 40 banen. Naast de dagrecreatie, is de verblijfsrecreatie ook een belangrijke trekker in de gemeente. Met vakantieparken als Vakantiepark Boschmolenplas, Parc Maasresidence Thorn en Comfortparc Wessem is de gemeente een aantal grote vakantieparken rijk. Een ander aspect om niet over het hoofd te zien is het grote aantal kleinere aanbieders, van Bed & Breakfasts tot campings. Vanwege het aantrekkelijke blauw-groene klimaat van de gemeente is hier veel behoefte aan.

Om het toeristische cluster zo aantrekkelijk mogelijk te houden is er een aantal uitdagingen. Eén van die uitdagingen is de bekendheid van de Maasplassen. Tijdens de interactieve sessie werd aangegeven dat het belangrijk is om de Maasplassen als een regionale toeristische trekpleister neer te zetten. De Maasplassen zijn namelijk groter en meer aaneengesloten dan het water in Friesland, maar heel weinig mensen zijn hiervan op de hoogte. Het is daarom belangrijk om de regio te betrekken en de samenwerking rond de Maasplassen zelfs over de Belgische grens te trekken. Een tweede belangrijke uitdaging is het vitaal houden van de vakantieparken, maar ook van de gemeente als geheel. Sommige vakantieparken voldoen niet meer aan de hedendaagse standaarden, wat zorgt voor een minder aantrekkelijk klimaat voor verblijfstoeristen. Als het gaat om het vitaal houden van de gemeente is het van belang om het voorzieningenpeil omhoog te brengen – dus meer winkels en horeca. Dit draagt niet alleen bij aan een aantrekkelijker omgeving voor toeristen, maar ook aan de leefbaarheid van de dorpskernen. Een derde belangrijke uitdaging wordt gezien in de belemmering van niet-flexibele bestemmingsplannen. Het kost vaak veel tijd voor ondernemers om locaties ruimer te bestemmen om integrale ontwikkelingen mogelijk te maken, zoals de combinatie van recreatie, horeca en retail.

Als er dan wordt gekeken naar de maximale potentie van het toeristische cluster kan er maximaal € 14 miljoen (+55%) aan toegevoegde waarde worden bereikt in 2029. Daarvoor zijn 146 extra arbeidsplaatsen nodig (+36%) en 14% meer arbeidsproductiviteit.

4.3.3 ZORG

“Je kunt niet om de zorg heen. De ambitie die daar wordt neergelegd, is bepalend voor de groeipotentie van de gemeente.”

Het aantal werkenden in zorg en welzijn groeide in de afgelopen twintig jaar het snelst van alle bedrijfstakken. In 2019 waren bijna anderhalf keer zoveel mensen aan de slag als in 2000. Ter vergelijking: in deze periode groeide het aantal werkenden in de

totale economie met 17%.⁶ Als er meer wordt gefocust op Limburg blijkt er uit een compositieanalyse van CBS en TNO dat de werkgelegenheid en toegevoegde waarde van de zorg in Limburg gemiddeld iets harder groeit dan het Nederlandse gemiddelde, namelijk met 0,8% meer toegevoegde waarde en met 0,2% meer werkgelegenheid.

Dit beeld is ook terug te vertalen naar Maasgouw, waar de zorg voor een groot deel aan de werkgelegenheid bijdraagt. Met ongeveer 2.500 banen (circa 1.600 FTE) is de zorgsector de sector met de meeste werkgelegenheid in Maasgouw. De sector zorgt voor een toegevoegde waarde van € 109 miljoen, wat meer dan 25% is van de totale toegevoegde waarde van de gemeente. Een belangrijke reden waarom de zorg zo groot is in Maasgouw is vanwege enkele grote, gespecialiseerde zorginstanties die gevestigd zijn in de gemeente. Een van die zorginstanties is Daelzicht, waar ongeveer 1.600 mensen werken, waarvan 750 in de gemeente zelf. Daelzicht is een zorgorganisatie met een groot en gevarieerd aanbod voor kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke beperking. De organisatie biedt onder meer veilige woonvormen, dagbesteding en zorg en behandeling aan op verschillende locaties in de gemeente. Vanwege het gespecialiseerde karakter van de organisatie is het niet alleen een belangrijke speler binnen de gemeente, maar zorgt het voor zorgaanbod voor mensen uit heel de provincie en zelfs daarbuiten. Een andere grote organisatie is de Koraal Groep, die ook verschillende locaties heeft binnen de gemeente Maasgouw. De Koraal Groep biedt door middel van St. Anna ondersteuning thuis aan of in een van de woonvormen in de regio voor mensen met een verstandelijke of lichamelijke beperking. Naast deze twee grotere organisaties zijn er nog veel kleine organisaties actief en een groot scala aan zzp'ers.

De sterke zorgsector heeft een duidelijk stuwende werking voor de regio: als opdrachtgever van het lokale bedrijfsleven bijvoorbeeld, er zijn echter talloze diensten nodig om het zorgaanbod op peil te houden: denk aan catering, meubelbouw, zakelijke diensten, IT ondersteuning, horeca enz.

Door een toename in de vergrijzing de komende jaren staat de zorg in Maasgouw een grote groei te wachten. Deze groei gaat gepaard met een toename in werkgelegenheid, door de grotere zorgvraag. Om aan deze zorgvraag te kunnen voldoen zijn extra handen nodig en een toename in de productiviteit. Uit de interviews en interactieve sessie blijkt dat er momenteel al een tekort is aan vaste krachten binnen de zorgorganisaties in de gemeente en verwacht wordt dat dat de komende jaren alleen maar gaat toenemen. Een van de geïnterviewden geeft aan dat het momenteel bijna onmogelijk is om zonder zzp'ers te werken. Net als in de andere sectoren vraagt dit personeelstekort om innovatieve ideeën en nieuwe manieren van talent binden aan de regio. Dit zorgprobleem is niet alleen terug te zien in economisch perspectief, maar kan ook grote invloed hebben op de leefbaarheid van de

⁶ CBS (2020) Arbeidsmarktprofiel van zorg en welzijn

gemeenschap. Als er geen ruimte is om de vergrijzing op te vangen, trekt een deel van de bevolking ook weg en worden de dorpskernen minder leefbaar.

Door het aanpakken van de uitdagingen en het benutten van de kansen kan de gemeente Maasgouw een maximale groei van de toegevoegde waarde verwezenlijken van € 31 miljoen (+28%) tot 2029. Hiervoor zijn 230 extra arbeidsplaatsen nodig (+14%) en een stijging van de arbeidsproductiviteit van 12%.

4.3.4 AGRIFOOD

“In Maasgouw zit een aantal food bedrijven die op Europese schaal opereren en zo een aanzuigende werking op de regio hebben en een regionale rol vervullen in het creëren van clusters.”

De agrifood sector bestaat uit de primaire sector (alle agrarische bedrijven) en alle toeleverende industrie en bedrijven die producten van agrarische bedrijven afnemen. In Maasgouw ligt de focus van de agrifood vooral op productiebedrijven die bijvoorbeeld veevoeder produceren. Vooral regionaal gezien is de agrifood sector een belangrijk cluster, volgens Keyport is het goed voor € 1,3 miljard toegevoegde waarde, 15.500 banen en 5.000 bedrijven in Midden-Limburg. De regio heeft sterk innovatieve apparaten- en machinebouwbedrijven die leveren aan de primaire sector. Tegelijk heeft de regio veel kleine agrarische bedrijfjes met een (te) eenzijdig verdienmodel.⁷ Keyport ziet mogelijkheden om kansen te verzilveren in de regio door in te zetten op biobased en circulaire economie. Een biobased economie draait, in plaats van op fossiele grondstoffen, op biomassa. Een circulaire economie is een economie waarin grondstoffen hun waarde houden en steeds opnieuw gebruikt worden in het productieproces. In een volledig circulaire economie is er geen afval. Met een sterke primaire (agrisector) en secundaire (logistiek, maakindustrie en apparatenbouw) sector is de regio hier goed op voorgesorteerd. Keyport verwacht dat tot 2035 2/3^e van de agrarische bedrijven stopt door een slecht verdienmodel in de primaire sector. Om dit op te vangen is het van belang om te automatiseren en robotiseren, zodat meer werk met minder mensen kan worden uitgevoerd. Mogelijkheden om de verdienmodellen te versterken ziet Keyport vooral in cross-overs zoals met educatie, recreatie en zorg en met de maakindustrie.⁸

Als er specifiek wordt gekeken naar Maasgouw ligt de focus zoals hiervoor benoemd in het maakindustrie gedeelte van het cluster agrifood. Daarnaast is er echter ook sprake van reguliere tuin- en landbouw, maar in mindere mate dan in de rest van Midden-Limburg. Met ongeveer 375 banen (circa 340 FTE) en een toegevoegde waarde van € 35 miljoen, is het agrifood cluster wel stuwende voor de gemeente – ook is alleen regionaal sprake van clustervorming. Met een internationaal

⁷ Jelle Jansen, Gijs la Vergé (2014) HAS Hogeschool

⁸ Keyport (2020) 'Economisch Actieprogramma Agribusiness Keyport 2020'

toonaangevend bedrijf als Van Aarsen International, dat zijn hoofdkantoor heeft in Maasbracht, wordt Maasgouw op de kaart gezet als het gaat om de productie van diervoeder. Van Aarsen heeft een specifieke expertise op het gebied van machines, voedselmolens en premix plant solutions. Van Aarsen zorgt ook voor een aanzienlijk deel van de werkgelegenheid in het cluster met 300 banen. Daarnaast speelt De Heus een belangrijke rol in de agrifood, met een specifieke focus op het maken van diervoeder. De Heus is goed voor nog eens 50 banen in de gemeente. Naast deze twee grote spelers is er een verscheidenheid aan kleinere boeren en andere agrarische bedrijven in de gemeente. Het lijkt aannemelijk dat een deel van de regionale bedrijvigheid (bijvoorbeeld in de logistiek) afhankelijk is van deze twee grote spelers.

Voor de agrarische sector in Maasgouw gelden dezelfde uitdagingen als in de rest van Midden-Limburg. Automatisering en robotisering kunnen zorgen voor een grotere arbeidsproductiviteit, maar kunnen ook zorgen voor een verminderde werkgelegenheid. Dit geldt in mindere mate voor de toeleverende industrie, omdat hier een mindere innovatiesprong wordt verwacht. Daarnaast kunnen verslechterde verdienmodellen een afname betekenen in het aantal agrariërs in de gemeente. Om de agrarische sector zo vitaal mogelijk te houden, moet worden gekeken naar het anders inrichten van de verdienmodellen en gefocust worden op innovatie.

Uiteindelijk kan de maximale potentie van het agrifood cluster uitgroeien tot € 7 miljoen (+21%) in 2029. Dit kost vanwege de automatisering in de toonaangevende bedrijven minder aan extra arbeidsplaatsen, namelijk maar 2 extra (+1%) tot 2029. De arbeidsproductiviteit moet echter wel vergroot worden om de maximale potentie te bereiken, namelijk met 20%.

4.4 Verzorgende en overige sectoren

De overige sectoren, waarbij het vooral om de verschillende vormen van dienstverlening gaat, zijn geen voor de gemeente stuwende sectoren en worden daarom niet afzonderlijk in beschouwing genomen. In de raming is uitgegaan van een groei tot 2029 van het BGP met 17% en een toename van de arbeidsproductiviteit met 17%. De verzorgende sectoren kunnen meeprofiteren van de groei in de stuwende sectoren, en hebben te maken met ontwikkelingen als vergrijzing, leerlingendaling (onderwijs) en automatisering.

5 ■ Wat betekent dat voor de vraag naar werknemers?

5.1 TOENEMENDE VERVANGINGSVRAAG

Om de maximale potentie van de economie in Maasgouw te kunnen realiseren is niet alleen een schaa sprong op het gebied van arbeidsproductiviteit (= innovatie) nodig, zal het werk ook toenemen waardoor nieuwe werknemers nodig zijn. In het maximale scenario is een toename van werkgelegenheid te zien in de clusters maritiem, zorg en toerisme (totaal 430 FTE). De agrifood blijft stabiel voor wat betreft de werkgelegenheid, hier liggen mogelijke groei en toename arbeidsproductiviteit dicht bij elkaar.

Door de relatief vergrijsde beroepsbevolking in Maasgouw staat de gemeente echter voor een grote vervangingsvraag. Op basis van bevolkingsprognoses en de huidige samenstelling van de beroepsbevolking op basis van leeftijd zullen in de komende tien jaar een kleine 4.000 werknemers vervangen moeten worden. Het gaat hierbij om reeds bestaande banen (3.180 FTE) die op die moment worden ingevuld door iemand die naar verwachting binnen de komende 10 jaar met pensioen gaat of de arbeidsmarkt verlaat. De vervangingsvraag van 3.970 personen komt bovenop de uitbreidingsvraag van 432 FTE. De gemeente en het regionale bedrijfsleven staan voor de opgave om een antwoord op deze vraag te vinden. In totaal gaat het om 3.608 FTE. Dit is een opgave die in elk scenario (met uitzondering van een stevig economisch krimp scenario aan de orde is om de huidige welvaart in de gemeente te kunnen behouden.

De vervangingsvraag is echter geen nieuw fenomeen en ook niet uniek voor Maasgouw. Elk jaar verlaten werknemers de arbeidsmarkt en stromen nieuwe mensen in. De uitdaging ligt er voor Maasgouw vooral op twee gebieden. De bevolking is gemiddeld en relatief gezien oud (46,8 jaar; Leudal 45,5; Roermond 43; Nederland 41,5 jaar). De vergrijzing neemt naar verwachting toe in de komende jaren. Ook speelt het feit dat er geen voortgezet en geen middelbaar onderwijs wordt aangeboden een rol. Jongeren verlaten al op jonge leeftijd de gemeente om naar school te gaan. Niet al deze jongeren verlaten ook daadwerkelijk de gemeente door naar een andere plek te verhuizen, maar de kans is zeker aanwezig dat jongeren verder weg zullen trekken voor hun middelbaar en hoger onderwijs. Dit zorgt voor ontgroening van de lokale beroepsbevolking.

	Aantal FTE 2019	Arbeidsproductiviteit per fte 2019	Arbeidsprod. 2029	Opgave FTE 2029
Maritiem	498	€ 98.174	€ 108.000	38
Zorg	1.611	€ 68.233	€ 76.000	230
Toerisme	405	€ 61.977	€ 79.000	146
Agrifood	274	€ 129.371	€ 147.000	2
Totaal uitbreidingsvraag				432
Vervangingsvraag				3.176 (3.970)
Totaal	5.683	€ 75.450		3.608

5.2 WAAR KOMEN NIEUWE WERKNEMERS VANDAAN?

Maasgouw heeft een relatief vergrijsde gemeente – jongeren verlaten de regio om te studeren of in een grotere stad te wonen, relatief veel ouderen verhuizen juist naar Maasgouw om daar in een mooie omgeving te wonen. Om aan de vraag op de arbeidsmarkt in de komende jaren te kunnen voldoen zal echter op verschillende manieren werk moeten worden gemaakt van het aantrekken, behouden en activeren van mensen.

Tijdens de interviews is vaak genoemd dat het vooral een opgave is om jongeren (talenten) voor de regio te behouden. Veel jongeren verlaten niet alleen Maasgouw maar ook de regio Midden-Limburg om bijvoorbeeld in de Randstad, in Maastricht of Eindhoven te studeren. Het is dan ook natuurlijk dat een groot deel van deze jongeren daar toetreedt tot de arbeidsmarkt – de eerste baan. Dit zou echter ook kunnen in Maasgouw of Midden-Limburg. Vooral op het gebied van (maritieme) maak, zorg, toerisme en dienstverlening zijn in de regio volop baankansen te vinden.

Door het verminderen van het vertrekoverschot kunnen naar nog ca. 1.530 werknemers in de gemeente aan de slag. Het gaat hierbij vooral om lager en middelbaar opgeleiden, maar ook om een bescheiden aantal hoger opgeleiden. Dat betekent wel dat het talent aan de gemeente gebonden moet worden door middel van een aantrekkelijke werkgelegenheid en een aantrekkelijk woon- en leefklimaat.

Om de benodigde 3.608 FTE op de arbeidsmarkt tot en met 2029 te kunnen invullen moet echter breder worden ingezet. Een gedeelte van de opgave voor de gemeente kan ingevuld worden wanneer de arbeidsparticipatie stijgt. De huidige participatiegraad (het deel van de potentiële beroepsbevolking dat daadwerkelijk deelneemt of deel wil nemen aan het arbeidsproces) is lager dan in omliggende gemeenten en lager dan het Nederlandse gemiddelde: 68%. De gemiddelde landelijke participatiegraad bedraagt circa 70%. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de beroepsbevolking van Maasgouw en Limburg relatief gezien ouder is (meer vergrijzing en ontgroening) dan Nederland, waardoor het aantal mensen in de groep 45-65 groter is. De arbeidsparticipatie van mensen tussen de 15-45 is namelijk op hetzelfde niveau

als in Nederland (+/- 90%). De ambitie van Keyport is om de arbeidsparticipatie te laten stijgen tot 75%. Wanneer dit in Maasgouw gebeurt, komen er ongeveer 890 werknemers beschikbaar.

Het aantrekken van lager opgeleid personeel uit de rest van Nederland is minder kansrijk, omdat de verhuis- en pendelbereidheid onder deze groep relatief laag is. Ook kan het pendelsaldo worden beïnvloed door mensen die nu in Maasgouw wonen en buiten de gemeente werken, zien te winnen voor de lokale arbeidsmarkt.

In de situatie van Maasgouw gaat het om een aanzienlijk aantal inwoners dat buiten de gemeente werkzaam is. Er zijn circa 8.800 werknemers die dagelijks de gemeente voor hun werk verlaten. Het moet dus mogelijk zijn om op dit front een flinke slag te maken. Hiervoor is het wel van belang dat de inwoners van Maasgouw bekend zijn met de mogelijkheden en kansen die het lokale bedrijfsleven te bieden heeft.

Het overig deel van de nieuwe arbeidskrachten zal van buitenaf moeten worden aangetrokken. Voor het aantrekken van mensen van buiten wordt voor de hoger opgeleiden (en in bescheiden mate middelbaar opgeleid) deels uitgegaan van een mondiale arbeidsmarkt. Dat wil zeggen dat de arbeidsmarkt voor dit personeel in principe de gehele wereld is en bedrijven zich ook inzetten om bepaalde specifieke talenten hun kant op te halen. Voor middelbaar opgeleid personeel is dat slechts beperkt het geval. Verder is de EU een belangrijke regio om werknemers te rekruteren, denk aan België en Duitsland in de directe omgeving en aan arbeidsmigranten van verder weg (MOE-landen).

	Zij- instroom	Talent behouden	Overig NL	Pendel	Overig EU	Mondiaal	Totaal
Hoger opgeleid	232	212	106	176	141	71	938
Middelbaar opgeleid	406	741	124	124	185	62	1.641
Lager opgeleid	254	571		39	155		1.029
Totaal	892	1.534		339	482	132	3.608

5.3 BEROEPS- EN OPLEIDINGSNIVEAU

Maasgouw heeft relatief gezien een bevolking die meer hogeropgeleiden heeft dan de rest van Limburg en meer middelbaar opgeleiden dan Nederlands gemiddelde. Ook ligt het aantal banen met beroepsniveau 4 hoger dan het Limburgse en Nederlandse gemiddelde. Verklaringen voor beide punten kunnen zijn dat in Maasgouw specialistische maakindustrie is gevestigd, waar meer complexe taken worden uitgevoerd, en er een grote zorgsector is, waar mensen gemiddeld gezien een hogere

opleiding en beroepsniveau beoefenen. Daarnaast veronderstellen we dat Maasgouw een relatief hoog opgeleide uitgaande pendel heeft.

Voor de toekomstige vraag naar werknemers is er een lichte verschuiving naar hoger opgeleid te verwachten – de vraag naar zowel hoger opgeleide werknemers zal toenemen (steeds meer specialisatie), maar ook zal de vraag naar lager (vooral toerisme) en middelbaar opgeleide werknemers (o.a. zorg) blijven bestaan. Er vindt dus degelijk een innovatiesprong plaats waardoor ook meer banen voor hoger opgeleiden ontstaan, een groep die op dit moment al in de gemeente woont maar nog vaak naar een andere locatie pendelt om daar te werken. Het grootste deel van de extra werkgelegenheid (uitbreidingsvraag, 432 werknemers) wordt gerealiseerd binnen de innovatieve sectoren van de gemeente. Op dit moment is de bevolking van Maasgouw gemiddeld niet lager opgeleid dan de omliggende gemeenten – de banen zijn wel op een gemiddeld iets later niveau. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de grote uitgaande pendel (van gemiddeld – zo is de indruk – hoger opgeleide mensen).

Naast circa 940 hoger opgeleide werknemers is er vraag naar circa 1.640 middelbaar opgeleiden en nog eens ruim 1.030 lager opgeleide werknemers. Vooral bij de lager opgeleide werknemers is de vraag in hoeverre deze zal worden ingevuld door internationale werknemers (arbeidsmigranten). In heel Nederland worden deze banen steeds vaker ingevuld door werknemers die uit (qua BBP) armere landen in Europa of daarbuiten komen. Uit ervaring blijkt dat rond 25% van deze arbeidsmigranten langdurig in Nederland verblijven. Dit biedt dan ook een kans ten aanzien van de verwachte ontgroening, vergrijzing en krimpende bevolking.

6 ■ Waar kan gas gegeven worden?

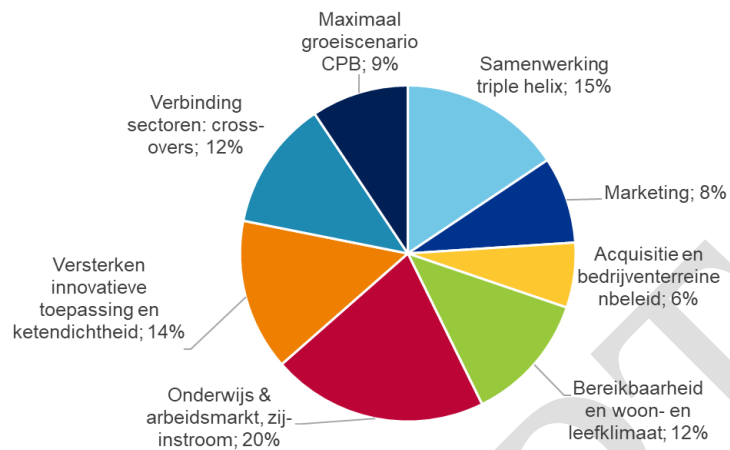
6.1 ACCELERATIE-EFFECTEN

Ondanks de aangegeven positieve ontwikkelingen en kansen, zal nog een grote sprong gemaakt moeten worden om de economische potentie ten volle te benutten. In veel sectoren liggen kansen, maar de vraag is in hoeverre Maasgouw voldoende toegerust is om al deze mogelijkheden ook te verzilveren. Binnen de ene sector kan snel geoogst worden, terwijl binnen de andere sector het behalen van economische groei weerbarstiger lijkt te zijn. Om iets harder te groeien dan de Nederlandse trend zijn uiteraard investeringen nodig, maar dit is niet de enige optie. Er is onderzoek gedaan naar de randvoorwaarden om het potentiële rendement op iedere investering in de versterking van de lokale economie te verhogen: acceleratie-effecten.

Dat wil dus zeggen dat de acceleratie-effecten zorgen voor een extra rendement bovenop wat er gewoonlijk verwacht mag worden na een zekere investering. Dit extra rendement kan bijvoorbeeld gerealiseerd worden door het verbeteren van de samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en onderwijs, het lerend effect van de investeringen die gedaan worden (ervaring opdoen!) en het versterken van de cross-overs tussen de verschillende sectoren. Ook kunnen woon- en leefklimaat, marketing en uiteraard het doorzetten van economisch herstel een positieve invloed hebben op de economische ontwikkeling van Maasgouw. Dit leidt tot de onderscheiden acceleratie-effecten.

Van belang hierbij te vermelden is dat dit geen harde berekeningen zijn, maar dat het gaat om beredeneerde inschattingen. Het is daarmee een vingeroefening. De mate waarin de partijen in staat zijn de acceleratie te realiseren, bepaalt mede hoe snel de economische groei gerealiseerd kan worden. Wellicht is het niet mogelijk om op alle acceleratie-effecten tegelijk in te zetten of vraagt het een om een langere aanlooperperiode dan het ander. Om een afweging te kunnen maken is in de tabel weergegeven wat het relatieve maximale effect is van de acceleratie-effecten die zijn geïdentificeerd. Het gaat om een globale inschatting op basis van benchmarks en ervaringen in andere regio's. In totaal wordt geraamd dat deze factoren een extra impuls van 97% op de groei van het BGP hebben. In de volgende paragrafen worden de verschillende acceleratie-effecten verder uitgewerkt. In kaders is een beknopte omschrijving gegeven van acties en ideeën die tijdens de werksessies, de interviews en de enquête naar boven zijn gekomen en aanzetten kunnen zijn voor concretere acties.

Maatregelen zijn er vooral op gericht om de groei in het bestaande bedrijfsleven te realiseren samen met onderwijs. Een langdurig commitment van partijen aan elkaar, de regio en Maasgouw is dus van groot belang.

Daarbij is het belangrijk om te realiseren dat Maasgouw onderdeel van een sterke regio is: in Midden-Limburg wordt niet alleen hard gewerkt aan de samenwerking (bijvoorbeeld in de vorm van Keyport, SML, OML of de euregio), maar er zijn ook sterke verbindingen op het gebied van wonen, onderwijs, werken en bedrijvigheid. De dagelijkse pendel binnen Midden-Limburg is enorm, met Roermond als één kern met centrale functie.

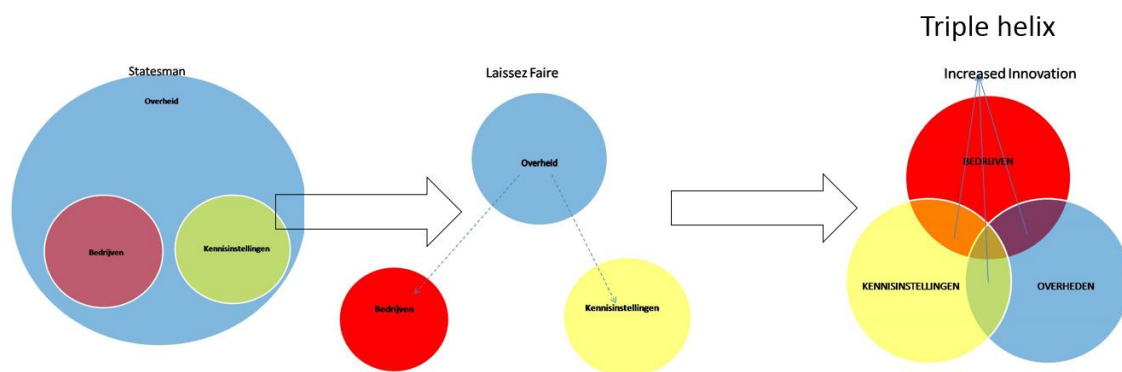
Ook de economie is nauw met elkaar verbonden: zo is het agricluster sterk in Midden-Limburg met onder andere veel bedrijvigheid in Leudal maar ook met verbindingen naar Noord-Limburg. Toerisme en recreatie is voor een groot deel gericht op Roermond maar uiteraard ook langs het water in heel Midden-Limburg. Interessant is ook de regionale ligging met België en Duitsland als directe burens – een internationale regio met lokale, grensoverschrijdende contacten op het gebied van onderwijs, recreatie, winkelen en werken.

De acceleratie-factoren zoals hier weergegeven zijn gericht op de nodige en mogelijke activiteiten met betrekking tot het maximale groeiscenario. De gezamenlijke ambitie wordt echter bepaald door de samenwerkende partijen zelf, waarbij zeker voor de uitvoering van activiteiten sprake moet zijn van een gecombineerde inzet. Zo is het bedrijfsleven in de lead waar het gaat om investeringen in innovaties, en is het onderwijs gevraagd bij de inrichting van nieuwe leerlijnen.

6.2 SAMENWERKING DRIE O'S

Om de maximale potentie te kunnen realiseren zal de gemeente Maasgouw sterker moeten inzetten op afstemming en samenwerking met vooral het bedrijfsleven. Omdat het voortgezet onderwijs niet direct in de gemeente vertegenwoordigd is zal hier de aansluiting gezocht moeten worden buiten de gemeente en in de regio.

De gemeente is, samen met maatschappelijke partners, bij uitstek aan zet bij het realiseren van een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven en werknemers, zodat groei optimaal gefaciliteerd kan worden. Dit is mogelijk door te blijven investeren in de woon- en leefomgeving, met de toekomstige bevolkingssamenstelling in het achterhoofd. Dat betekent kwalitatief goede voorzieningen en de juiste woonmilieus kunnen bieden voor de toekomstige arbeidskrachten. Maar de opgave op de arbeidsmarkt ligt ook in het vergroten van de arbeidsparticipatie: inzetten op een gezonde beroepsbevolking is daarvoor eveneens essentieel in relatie tot de leefomgeving.

Onderwijsinstellingen dragen uiteraard ook in belangrijke mate bij aan het realiseren van het maximale ontwikkelingspotentieel. Het gaat daarbij om de startkwalificaties van schoolverlaters, de her- en bijscholing van zij-instromers (herintreders op de arbeidsmarkt) en de permanente kennisontwikkeling van werknemers. De onderwijsinstellingen die hier iets in betekenen liggen buiten de gemeente. Mbo's en Hbo's spelen een belangrijke rol als het gaat om kennisontwikkeling bij zowel bedrijven als werknemers.

Overheden, onderzoeks- en onderwijsinstellingen, grootbedrijf en MKB dragen allen bij aan de economische ontwikkeling van Maasgouw. Samen vormen zij de *drie O's*. De samenwerking tussen de *drie O's* (ook *triple helix* genoemd) kan weergegeven worden in drie stadia. Het eerste stadium is het 'Statesman model', binnen dit model is er sprake van een relatief sterke overheidssturing op tactisch, strategisch en soms op operationeel niveau.

Binnen dit model is de overheid leidend: zij bepalen de doelen en verbinden daar middelen aan. Het tweede stadium is het 'Laissez Faire model', in dit model is er een gezamenlijke doelstelling. Elke partij werkt vanuit zijn eigen sterke punten en wordt bij de invulling van de gezamenlijke doelstelling verder vrijgelaten. Het laatste stadium is het 'Increased Innovation model'. Binnen dit model streven de partners hetzelfde doel na, stellen daar een gezamenlijk programma voor op en verbinden hier middelen aan. Ook herkennen zij elkaars sterke punten en weten op welke punten zij elkaar kunnen versterken, maar weten ook wanneer zij los moeten laten. De partners binnen dit

model dragen gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor het nastreven van dit doel. Een verder geïntegreerde *triple helix* sluit ook aan bij de ontwikkelingen en aanbevelingen zoals die in het rapport 'Maak verschil' worden geformuleerd.⁹

Maasgouw heeft in de Keyport-organisatie op regionaal niveau een triple helix organisatie die hiermee bezig is. Op lokaal niveau is het zaak dat lokale bedrijven, de gemeente en onderwijs (primair onderwijs, maar ook andere onderwijsinstellingen in de regio) elkaar vinden. Deze samenwerking kan geïntensiveerd worden. Zo

Werk aan een verbindend thema, bijvoorbeeld: "Digitalisering in het MKB"

Omschrijving: Een opgave waar de hele regio en elk bedrijf in Maasgouw voor staat – de vraag naar digitalisering van processen, automatisering of zelfs robotisering. Maar niet iedereen heeft het investerend vermogen om hier zelf actie op te ondernemen.

blijkt uit de enquête dat de meeste respondenten vinden dat de economische groei gestimuleerd moet worden door 'het verbeteren van de samenwerking van overheid, bedrijfsleven en onderwijs'. Voor de lokale economie zal het erg goed zijn als deze samenwerking zich verder ontwikkelt. Het samenwerken van de drie ondernemersverenigingen is daarin wellicht een eerste stap. Een gezamenlijk thema, een gezamenlijke stip op de horizon om als drie o's de schouders onder te zetten kan de samenwerking naar het 'increased innovation model' brengen. Als de drie o's een concreet doel voor ogen hebben, zoals een duurzame of zelfs energieneutrale gemeente of economie, kunnen de partijen daar concrete acties aan verbinden. Bedrijfsleven en overheid werken samen om de ontwikkeling te bevorderen. Samen wordt dan de verantwoordelijkheid gedragen om dit doel te bereiken. Gedeelde verantwoordelijkheid betekent dan vaak ook gedeelde financiering. Alle drie de o's zullen investeringsmiddelen (tijd, geld) beschikbaar moeten stellen.

Duurzaamheid als thema biedt diverse aanknopingspunten: de haven van Maasbracht is gelegen aan en onderdeel van een druk bevaren waterweg in het zuiden van Nederland. De ontwikkeling van een Clean Energy Hub (CHE) biedt dan ook goede kansen voor het realiseren van meer duurzaamheid door in te zetten op alternatieve brandstoffen en een groen tankstation voor de binnenvaart.

Essentie is, dat overheden, kennisinstellingen en bedrijven in een *triple helix* verbanden samen beleid ontwikkelen, doordat er interactie plaatsvindt. Partijen werken samen om een infrastructuur te ontwikkelen waarin alle partijen (inclusief werkgevers en werknemers) op optimale manier kennis kunnen ontwikkelen; om een optimaal ondernemersklimaat te scheppen met ruimte voor innovatie en om kennisuitwisseling tussen bedrijfsleven en onderwijs op te zetten (valorisatie van kennis). Daarnaast is het gezamenlijk eenvoudiger om een geschikt vestigingsklimaat te creëren. Gezamenlijk is men beter op de hoogte van de wens van (toekomstige) ondernemers en inwoners en kan men meer bereiken. Ook kunnen er

⁹ Studiegroep Openbaar Bestuur (2016) 'Maak Verschil-Krachtig inspelen op regionaal-economische opgaven'

gemeenschappelijk doelen opgesteld worden. Zo kan er gezamenlijk ingezet worden op het behoud van voorzieningen in de dorpen of de bouw van voldoende woningen voor de juiste doelgroepen. Als *triple helix* organisatie zal de gemeente ook meer lobbykracht hebben om bijvoorbeeld te pleiten voor investeringen in bedrijventerreinen bij de provincie. Op deze manier profiteert ook het vestigingsklimaat van een goede *triple helix* samenwerking.

Ook tijdens de interactieve sessie, de kansenversneller, is het onderwerp samenwerking tussen de drie o's uitvoerig aan bod gekomen. Vooral vanuit het bedrijfsleven is de wens uitgesproken om structureel overleg met de gemeente te voeren om beleid beter aan te laten sluiten bij de daadwerkelijke behoefte en plannen van de ondernemers.

Daarnaast kan Maasgouw nog meer aansluiten bij Keyport. Uit de analyse van stuwende sectoren voor Maasgouw, blijkt dat deze goed aansluiten bij de regionale economie als geheel en de speerpunten van Keyport.

Mogelijke acties	Betrokkenen	Trekker
Oprichting van een Economic Board waarin bedrijfsleven (breder MKB), onderwijs en overheid structureel bij elkaar komen in de gemeente om over gezamenlijke ontwikkelingen, uitdagingen en maatregelen te spreken. Doel is om door te pakken en de energie niet te verliezen: Wat is laaghangend fruit waar we nu al de agenda's voor kunnen trekken?	Ondernemers, onderwijsinstellingen, gemeente	Gemeente (in startende fase)
Nieuwe raden en colleges goed inwerken: laat ze in gesprek gaan met ondernemers en neem ze mee naar goede voorbeelden!	Ondernemers, onderwijsinstellingen, gemeente	Gemeente
Gezamenlijke lobby door meerdere wethouders of het college en vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven in Maastricht: in vergelijking met Noord- en Zuid-Limburg blijven de belangen van ML onder de radar bij de provincie	Ondernemers, gemeente	Economic Board (i.o.)
Een taskforce die Midden-Limburg koppelt en die actoren met elkaar verbindt, eventueel samen of als aanvulling op SML;	Ondernemers, onderwijsinstellingen, gemeente	Economic Board (i.o.)
Urgentie van samenwerking en investeringen in onderwijs, arbeidsmarkt, ondernemerschap en innovatie inzichtelijk maken, bijvoorbeeld door het breed bespreken en vooral doorgaan met het economisch profiel	Ondernemers, onderwijsinstellingen, gemeente	Economic Board (i.o.)
Betere aansluiting bij bestaande regionale samenwerkingsverbanden zoals SML, Keyport, Euregio, bijv. in vorm van lokale voorbereidingsgroep (eventueel overlap met Economic Board of als expliciet agendapunt daarin)	Ondernemers, onderwijsinstellingen, gemeente	Economic Board (i.o.)
Gemeentelijk aanspreekpunt voor maritiem (watergerelateerde bedrijvigheid) en voor agrifood / landbouw	Gemeente	Gemeente

6.3 MARKETING

Marketing is van groot belang om zowel bedrijven als de benodigde arbeidskrachten aan te trekken. In Maasgouw speelt echter op dit moment vooral een gebrek aan ruimte om nieuwe bedrijven te kunnen accommoderen, ook is de instroom van mensen in de afgelopen periode positief geweest. Maasgouw wordt steeds bekender als gemeente waar het goed wonen en leven is.

Met een grote vervangingsvraag op komst in de komende 10 jaar, een gemiddeld oudere bevolking en krimp (plus ontgroening en vergrijzing) op de loer, wordt de urgentie op de arbeidsmarkt wel groter. Voor Midden-Limburg geldt dat de regio tussen Brainport en Zuid-Limburg nog meer bekendheid kan krijgen. Marketing om de economie naar buiten op de kaart te zetten staat bij Keyport en SML wel op de werkplannen. De goede resultaten die Keyport boekt en het economisch profiel van SML zijn goede startpunten. Vanuit SML klinkt het geluid dat er in de hele regio nog weinig ruimte over is voor het vestigen van nieuwe bedrijven.

De economie van Maasgouw kan dan ook profiteren van betere regiomarketing, maar dit zal gericht en specifiek moeten gebeuren. Maasgouw ligt in een sterke regio en doet daarin economisch volop mee. Meer en gerichte publiciteit van de successen en economische potentie van de regio en de gemeente zal kunnen helpen om het dreigende tekort op de arbeidsmarkt te verhelpen – vooral door in te zetten op het

Een bekend voorbeeld is uit Zuid-Limburg (overigens op een grotere schaal dan voor Maasgouw haalbaar is) is de campagne 'The Bright site of Life', die Zuid-Limburg sinds 2008 inzet. In de eerste jaren werd met 'je zal er maar wonen' de regio breed onder de aandacht gebracht als een vitale en aantrekkelijke regio. Deze campagne naar buiten toe is gepaard gegaan met een "internal branding"-traject waarmee relevante stakeholders (instellingen, bedrijven, overheden en individuen) zich steeds meer als ambassadeurs van Zuid-Limburg zijn gaan profileren. Dit gezamenlijke verhaal van Zuid-Limburg heeft voor veel meer samenhang en samenwerking in de regio gezorgd. Nieuw aan de campagne eind 2014 waren de vervolgsportjes waarin bedrijven uit de regio hun bedrijf en vacatures onder de aandacht brachten met 'je zal er maar werken'. Hiermee wordt de nadruk minder gelegd op Zuid-Limburg als aantrekkelijke woonregio, maar ook als plek om te werken.

behouden en terughalen van talent én het voorkomen dat mensen de gemeente uit pendelen voor werk.

Elke gemeente heeft in een regio zijn economische functie en profiel. Samen vormen de gemeenten het regionale profiel. Een goede profilering van een gemeente ondersteunt dan ook de regionale profilering. Zorg dat Maasgouw zich profileert als een aantrekkelijke woon- en werkgemeente voor jonge starters met voorzieningen en

Goeree-Overflakkee houdt zich bezig met een actieve marketingcampagne. De gemeente heeft hier in combinatie met ondernemers, maatschappelijke organisaties, inwoners en overige overheden een campagne opgezet waarbij het eiland neergezet wordt als een fijn eiland met fijne voorzieningen om te wonen en te recreëren. Dit wordt onder andere geuit in reclamespotjes op de landelijke tv-zenders, waardoor het kan rekenen op een grotere bekendheid. Om het voor iedereen mogelijk te maken mee te doen aan deze marketing is er een campagnestijl ontwikkeld. Ondernemers kunnen dit logo gebruiken voor hun marketing- en promotieactiviteiten en op hun bedrijfskleding. Er is zelfs een webshop opgericht waar relatiegeschenken en cadeaus met het logo te koop zijn. Dat dit een succesvolle campagne is werd in 2016 bevestigd door het winnen van de Netwerk Citymarketing Award 2016.

kwalitatief goede werkgelegenheid. Het voorbeeld van Goeree-Overflakkee laat zien dat het lokale niveau effectief is voor marketingactiviteiten.

Voor Maasgouw gaven de deelnemers aan de kansenversneller aan dat er minder in marketing termen moet worden gedacht en meer vanuit de echte kernwaarden en de identiteit van het gebied en de inwoners. Het is duidelijk dat er één thema centraal staat: water is het verbindende element in Maasgouw en moet dan ook het onderwerp worden waar de marketing en communicatie inspanningen zich op gaan richten. In Maasgouw is alles verbonden met water: of het gaat om de (maritieme) maakindustrie of de recreatieve waarde en daarmee de basis voor de sterke toeristische sector.

Dat regiobranding-campagnes werken, laat ook onderzoek in de landbouwsector in de regio Brandenburg. Hier is een omzetstijging van 18% in 2 jaar tijd gerealiseerd, vooral doordat de bekendheid van de regio voor potentiële afnemers is gegroeid door een campagne.¹⁰ Aantekening is wel dat deze 18% een groei van de omzet is en niet per se van de toegevoegde waarde en het om een relatief kleine steekproef gaat.

Het maximale acceleratie-effect in Maasgouw wordt lager ingeschat omdat er nauwelijks nog ruimte is voor nieuwe bedrijvigheid in de huidige structuren (8%). Bovendien is er voor wat betreft sterke clusters (maritiem, zorg, toerisme en agri) al sprake van goede lokale en regionale ketens – hier is relatief gezien minder winst te halen.

Mogelijke acties	Betrokkenen	Trekker
Actieve promotie van de gemeente: 'Je zal er maar werken, je zal er maar wonen'. Inzet op actieve en creatieve middelen. Aanhaken bij de marketing die ook al ingezet wordt vanuit Midden-Limburg. Een innovatief idee is om net als bij Amsterdam een geluidswal te creëren, niet met auto's maar met boten in de etalage aan de A2;	Gemeente, regio (Keyport, SML)	Gemeente (in startende fase)
Inzet op regiobranding als 'watergemeente' naar buiten: zowel qua industrie, werkgelegenheid, recreatie, verkeer, toerisme, beleving, sport,....	Gemeente	Gemeente

6.4 ACQUISITIE EN BEDRIJVENTERREINENBELEID

Economische groei en innovatie hoeft niet alleen van onderop uit de eigen gemeente te komen. Stuwende kracht van buiten kan ook een impuls geven aan de gemeente. Keyport, SML en OML werken op regionaal niveau aan acquisitie. Maasgouw heeft hierin een plek als hotspot voor maritieme maakbedrijven. De Nautische boulevard

¹⁰ Ossietzky, C. von: 'Local-motion: Using regional brands as engine for sustainable regional development' 2014

biedt ruimte voor een hele reeks aan watergerelateerde bedrijvigheid: scheepsbouw, toeleverende bedrijven (waaronder metaalbouw, zeilmakers), watersport, recreatie, horeca,...

Er is echter weinig ruimte om nog uit te breiden op de boulevard. Ook de overige bedrijventerreinen in de gemeente zitten op of dicht bij de max van hun capaciteit. Tot 2030 lijkt vraag en aanbod in Maasgouw dan ook in balans te zijn, hoewel sommige kernen krapte op de terreinen ervaren. Onder andere voor het toeristische aanbod is er nog nauwelijks ruimte om uit te breiden. Uit de enquête blijkt dat 33% van de respondenten vindt dat het huidige aanbod op de bedrijventerreinen niet toereikend is, maar 16% vindt dat dat wél zo is. Voor de toekomst is het beeld nog slechter: 39% verwacht dat de beschikbare ruimte op de lokale bedrijventerreinen niet zal voldoen aan de vraag.

De grootste uitdaging wordt echter niet in de kwantiteit, maar de kwaliteit gezien: voor de verduurzaming van bedrijventerreinen spreken zich 63% van de respondenten uit en 53% zijn voor een betere digitale bereikbaarheid van de terreinen (44% neutraal, 3% tegen / oneens).

Door inspanningen die gedaan zijn door 'Impuls Zeeland', de regionale ontwikkelingsmaatschappij aldaar, is in 2015 19% van de totale economische groei in Zeeland gerealiseerd door acquisitie. Maasgouw kan individueel geen grote verandering tweebrengen, maar zal dit vooral op regionaal niveau moeten doen. Acquisitie op regionaal niveau betekent tegelijk dat potentiële bedrijven ook kunnen kiezen voor locaties buiten de gemeente. Deze 'concurrentie' maakt dat inspanningen op dit gebied niet alleen neerkomen bij Maasgouw. Ook zijn er ruimtelijke belemmeringen door gebrek aan geschikte locaties. Voor de gemeente wordt daarom een effect van 6% verwacht.

Mogelijke acties	Betrokkenen	Trekker
Ruimte bieden voor (toeristische) bedrijvigheid en nauwer samenwerken tussen partijen. Toets op wensbaarheid bedrijvigheid en dan doorzetten in vorm van wet- en regelgeving en vergunningen	Ondernemers, gemeente	Gemeente
Verduurzaming van bedrijventerreinen aanpakken	Gemeente, OML, provincie	OML

6.5 BEREIKBAARHEID EN WOON- EN LEEFKLIMAAT

Zowel de fysieke als de digitale bereikbaarheid is van groot belang om de economische ambitie te realiseren. Maasgouw wordt vooral gezien als een heel prettige woongemeente, met veel natuur en ruimte, die echter wel onder druk staat

door de mogelijk gevolgen van demografische ontwikkelingen op de leefbaarheid en vitaliteit.

Maar ook de bereikbaarheid wordt als goed ervaren – door de ligging aan de A2 (en de A73) en natuurlijk de Maas is de infrastructuur voor logistiek vervoer op orde. Ook de nabijheid van België en Duitsland worden als voordeel ervaren, omdat men hier direct toegang heeft tot grote (afzet)markten. Een specifieke uitdaging doet zich voor in de haven. Met de tijd slibt het havenbekken vol en moet er onderhoud plaatsvinden (baggeren) om de kade voor schepen bereikbaar te houden. Dit is de taak van een havenmeester, op dit moment is dat niet goed geregeld in Maasgouw. De haven is echter substantieel voor een groot deel van de innovatieve bedrijvigheid en deze infrastructuur moet dan ook op orde zijn.

Door de kleinschaligheid van de kernen ontbreekt een treinverbinding. Vooral met het oog op aantrekkelijkheid voor jongeren, talenten en eventuele terugkomers is de niet-auto gebonden bereikbaarheid een belangrijke factor. Maar ook het aanbod aan beschikbare woonruimte is essentieel. Op dit moment zijn er onvoldoende betaalbare woningen voor starters. Dit is mede een reden dat vooral ouderen naar de gemeente verhuizen, het is er heel goed wonen in een hoger segment.

Naast het beschikbare woningaanbod zal de gemeente samen met haar partners moeten inzetten op vitaliteit en bruisende kernen. De hele regio moet aantrekkelijk blijven, daar hoort goed onderwijs bij, voldoende voorzieningen, een leuk winkelaanbod en goede banen. Vooral in de kleinere kernen dreigt het aanbod te verdwijnen wanneer de krimp de gemeente raakt. Initiatieven zoals de aanpak van de kern van Heel kunnen hier aan bijdragen door gericht te investeren in de vitaliteit van de kernen.

Maasgouw heeft een aantal bedrijven die (tijdelijke) werknemers uit het buitenland halen, als seizoenskrachten of als kenniswerkers. Een deel van deze werknemers is in de gemeente gehuisvest, maar een niet nader te specificeren deel zal ook over de grens in Duitsland gehuisvest zijn.

Een optimale digitale en fysieke infrastructuur en een passend voorzieningenaanbod levert naar verwachting een extra bijdrage van 12% van de opgave.

Mogelijke acties	Betrokkenen	Trekker
Actief beleid op betaalbare woningen voor starters	Gemeente, regio (SML)	Gemeente
Gerichte en integrale aanpak van kernen conform voorbeeld van Heel. Visie op detailhandel, winkelaanbod, vitaliteit in de kern. Hoe maak je het dorp aantrekkelijk en creëer je voldoende winkelaanbod	Gemeente, ondernemers	Gemeente
Huisvesting en inburgeringscursussen en -trainingen goed regelen om voldoende internationale werknemers aan te blijven trekken.	Gemeente, ondernemers	Gemeente

6.6 ONDERWIJS EN ARBEIDSMARKT

Een van de grootste uitdagingen voor de arbeidsmarkt is de komende jaren voldoende personeel te vinden, op alle niveaus, zo is de ervaring bij ondernemers in de gemeente. Verder wordt een tekort in technisch opgeleid personeel op vrijwel alle niveaus verwacht. Ondernemers zien dat er in de volle breedte onvoldoende werknemers en talenten zijn.

Keyport heeft het thema arbeidsmarktoptimalisatie als een van de speerpunten benoemd en werkt in tal van projecten om het onderwijs beter aan te laten sluiten op de arbeidsmarkt. De inspanningen die Keyport doet komen ook ten goede aan Maasgouw.

Het tekort aan technisch personeel heeft ook landelijk de aandacht. Dit wordt onder andere gedaan middels het techniekpact, bedoeld om het onderwijs en de arbeidsmarkt voor technisch opgeleid personeel beter op elkaar aan te laten sluiten. De ambitie vanuit het landelijke techniekpact is om een groei van de keuze voor technische profielen in havo en vwo van 55% te realiseren. Talentbehoud voor de techniek begint volgens velen al in het (basis)onderwijs. Op het niveau van Midden-Limburg en de

provincie Limburg bestaan er diverse initiatieven die hier ook mee bezig zijn. Het project Onderwijsinfrastructuur Technieketen 2020 en Noord-Limburg heeft als doel het verhogen van de instroom binnen het technisch onderwijs op alle niveaus, om dit technisch onderwijs te kunnen blijven aanbieden in de regio en daarmee de Limburgse arbeidsmarkt te kunnen blijven bedienen. De resultaten zijn al zeer positief,

Inspelen op nieuwe vormen van lesgeven, zoals op locatie bij bedrijven.

Omschrijving: Bedrijven zetten steeds meer in op een leven lang leren en hier liggen kansen voor onderwijsinstellingen met teruglopende leerlingenaantallen. In de toekomst (over drie á vier jaar) gaan docenten niet alleen op scholen lesgeven, maar gaan zij ook langs bij bedrijven om daar lessen te verzorgen. Hierbij is samenwerking tussen onderwijs, ondernemers en overheid belangrijk.

zowel op de middelbare school als in het MBO en HBO kiezen meer leerlingen voor de technische richting. Een voorbeeld van investering in een goed imago van bepaalde sectoren bij basisschoolleerlingen is het Make Tech Platform: circa 45 bedrijven en 40 basisscholen nemen deel aan het platform dat gericht is op samenwerking en het uitwisselen van kennis tussen maakbedrijven in de regio en de verbetering van het imago van de maakindustrie bij jong talent. Jaarlijks worden circa 80.000 leerlingen bereikt en neemt het aantal studenten in technische opleidingen toe.

De triple helix partners geven aan dat Maasgouw zich verder kan ontwikkelen en zich kan onderscheiden in de link tussen de maritieme maaksector en het onderwijs. Voor een technische opleiding moeten leerlingen nu naar Roermond of naar Maaseik (in België). Grote kansen liggen er in het beter met elkaar koppelen van onderwijs en praktijk – het bedrijfsleven in de maritieme cluster staat klaar om praktijklessen aan te bieden, voor stageplekken te zorgen of om leerlingen te ontvangen en in een bijbaan mee te laten werken. Ook in het primaire onderwijs kunnen bijvoorbeeld bedrijfsbezoeken aan industriële ondernemers een prominentere plek krijgen.

Belangrijk is dat de gemeente niet alleen kijkt naar de nieuwe instromers op de arbeidsmarkt, maar ook naar mensen die reeds actief zijn en middels scholing wellicht een stap willen maken of mensen die geen baan hebben, maar wel willen werken. De grote vervangingsvraag die op komst is veroorzaakt de komende jaren een forse vraag naar nieuw personeel in de gemeente. Dit kan gedeeltelijk opgevangen worden met nieuwe uitstromers vanuit het onderwijs, maar ook door het om-, her- of bijscholen van personen die al actief zijn (geweest) op de arbeidsmarkt. Als de arbeidsparticipatie in Maasgouw stijgt naar 75%, de streefwaarde van Keyport, dan betekent dit dat circa 1.000 mensen uit de gemeente die nu niet werkzaam zijn de arbeidsmarkt instromen. Meer passende arbeidsplaatsen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt moeten dan gecreëerd worden, maar zeker in de toerisme sector of in de zorg zijn er kansen. Daarnaast is er veel te winnen door de arbeidspendel de gemeente uit af te vlakken: als meer mensen binnen de eigen gemeente passend werk vinden, kan dit een boost geven aan de lokale economie. Daarvoor dient het aanbod bij de vraag aan te sluiten en er voldoende bekendheid te zijn met de lokale bedrijven. Ook uit de enquête blijkt dat het merendeel van de respondenten vindt dat om de tekorten op de arbeidsmarkt op te lossen, men vooral moet gaan inzetten op een betere aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt.

Een concreet idee dat genoemd werd tijdens de interviews is het opzetten van een beroepencampus. Het gaat dan om een fysieke locatie waar verschillende onderwijsinstellingen bij elkaar komen in een soort campus. MBO, HBO en voortgezet onderwijs maken dan samen gebruik van een aantal gedeelde ruimtes op één locatie, waarbij ook het bedrijfsleven is aangehaakt. Dit hoeft geen zelfstandige onderwijslocatie te zijn maar kan ingericht worden als verzamelpunt van dependances van het bestaande onderwijsaanbod, gecombineerd in Maasgouw.

Een bijzondere uitdaging is het om vooral de mensen te verleiden die nieuw in de gemeente Maasgouw zijn gaan wonen. Veelal wordt Maasgouw op dit moment gekozen als woongemeente, de uitdaging is om (een deel van) deze doelgroep een passende baan binnen de gemeente te kunnen bieden. Dit draagt enerzijds bij aan de economische ontwikkeling maar verhoogt ook de kans dat mensen in Maasgouw blijven wonen en eventuele kinderen ook een band met de gemeente krijgen. Tevens bevordert het de vitaliteit en leefbaarheid in de kernen. Van arbeidsmigranten zijn landelijke cijfers bekend dat circa 25% van mensen die tijdelijk naar Nederland komen, langdurig blijven. Na een periode van 3 à 5 jaar oriënteren deze voormalige arbeidsmigranten zich op de lokale woningmarkt, de bredere arbeidsmarkt en maken zij gebruik van het onderwijsaanbod (voor om-, her- en bijscholing, voor taalcursussen of voor de kinderen).

Trajecten voor om-, her- en bijscholing kunnen in samenwerking met onderwijsinstellingen worden aangeboden. Samenwerking met regionaal MBO, bijvoorbeeld de Gilde Opleidingen, is van belang. Tegelijkertijd dient er dan wel voldoende vraag te zijn vanuit het bedrijfsleven en/of de overheid (in het geval van toeleiding naar werk). Alleen al in de maritieme maaksector in Maasgouw zijn er drie bedrijven die een zodanige vraag hebben dat ze zelf investeren in het opleiden van mensen. Hierbij staan dan niet de startkwalificaties voorop maar vooral de beschikbaarheid en de motivatie.

Om de mobiliteit van de beroepsbevolking te verhogen zou een arbeidspool tussen bedrijven met vergelijkbare productieprocessen een mogelijkheid zijn. Dit vraagt zeer goede samenwerking op regionaal niveau, en ook een goede afstemming en duidelijke afspraken. Doorlopende leerlijnen kunnen zich ook uitstrekken buiten Maasgouw, zeker ook tot in België.

Het effect van de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt op het maximale groeiscenario is hoog ingeschat, omdat hier nog veel rendement te halen valt ten opzichte van de status quo. Wel betekent nú opleiden dat de arbeidsmarkt pas op een later moment echt profiteert van deze maatregel. In H5 is een inschatting gemaakt hoeveel talenten voor de gemeente behouden kunnen blijven, namelijk circa 1.500. Dit is maar liefst 42% van de opgave. Het effect op de economie wordt geschat op 20%, omdat starters nog niet op volle kracht bijdragen aan de economie.

Mogelijke acties	Betrokkenen	Trekker
Werk maken van een aanpak voor meer talenten behouden in de regio door betere aansluiting opleiding en werk: smalle coalities per sector. Met een aantal bedrijven om tafel en dan samen met onderwijsinstellingen concrete projecten en leerlijnen bedenken die aansluiten bij wat de praktijk vraagt en die jongeren aanspreken en enthousiasmeren.	Gemeente, regio (Keyport), ondernemers, onderwijs	Ondernemers
Samenwerking met Duitse en Belgische partners voor het aanbieden van stageplekken	Gemeente, ondernemers, onderwijs, euregio	Ondernemers
Uitzoeken mogelijkheden voor inrichting van een regionale talentenpool waarin werknemers flexibel gedeeld worden tussen bedrijven. Goede afspraken nodig	Ondernemers, onderwijsinstellingen	Ondernemers
Koppelen aanbod eigen bedrijfsscholen, aanvullende opleidingen aanbieden. Werken aan een praktijkgerichte opleiding waarbij ook gebruik gemaakt wordt van middelbaar onderwijs in Roermond. Eventueel werken met gastdocenten en praktijkervaring bij de bedrijven	Ondernemers, onderwijsinstellingen	Ondernemers

6.7 VERSTERKEN INNOVATIEF VERMOGEN EN KETENDICHTHEID

Het innovatief vermogen is het lerende effect dat Research & Development in zich heeft en het durven delen van ideeën, ook wel open innovatie genoemd. Met ketendichtheid worden de (nauwe) relaties (m.n. als toeleveranciers en afnemers) tussen het MKB met grote bedrijven, kennisinstellingen en met andere MKB. Het doel van het versterken van het innovatief vermogen en de ketendichtheid is om te komen tot een sluitende keten in de regio die van kennis, naar kunde, naar kassa leidt.

Als het gaat om het versterken van de ketendichtheid dan heeft het verbeteren van de relatie tussen MKB en grootbedrijf (eventueel gevestigd buiten de regio) een positief effect op zowel MKB (meer toegang tot innovatie, leidt ook tot management- en organisatieverandering, efficiëntieverbetering) als op het grootbedrijf (bijvoorbeeld door de afhankelijkheid van één aanleverende partij te verminderen). Ook het verbeteren van de toegang van MKB-bedrijven tot kennis is erg belangrijk in het innovatieproces. De toegang tot kennis is op zichzelf al een leerproces: door de kennis die individuele medewerkers opdoen zal het leer- en absorptieproces ervoor zorgen dat R&D meer opbrengt. Wanneer er sprake is van een nauwere keten kunnen Mkb'ers hun innovaties ook weer makkelijker vermarkten, ze kennen immers hun potentiële klanten. Dat is uiteindelijk de laatste stap naar 'kassa'. De grootste winst is

wellicht te halen in samenwerking en een open innovatiesysteem tussen Mkb'ers onderling.

Limburg heeft met het Keyport-project de Limburgse Versnellingstafels, een zeer sterk instrument in handen om het innovatief vermogen in het MKB te versterken en een open innovatie systeem te creëren. Ook het MKB in Maasgouw kan hier aan meedoen. Tijdens een Versnellingstafel pitcht een Mkb'er een idee, waar andere ondernemers vervolgens op kunnen inhaken om het idee (samen) te versterken of verder te brengen.

Omdat Maasgouw zelf geen mbo of andere kennisinstellingen heeft, moet het voor het verbinden van kennis aan kunde en kassa zich op regionaal niveau begeven. Op regionaal en landelijk niveau zijn er veel kennisinstellingen waar Maasgouw structureel op kan aansluiten, zoals Wageningen University, TU Delft, TU Eindhoven en Brainport, HAS, FONTYS, Maastricht University en Medisch Centrum. Voor maximale innovatie zal er (dus) niet alleen binnen de regio Midden-Limburg moeten worden gekeken, maar is minstens het niveau van Brainport Network nodig.

De agrisector is in Maasgouw beperkt en moet dan ook onderdeel uitmaken van een regionale cluster – aansluiting kan vooral worden gezocht met Venlo (Brightlands Campus) en Agripolis in België.

Wanneer bedrijven meer met elkaar in contact komen en samenwerken, biedt dit kansen voor groei. Samenwerken, in de vorm van een door de overheid en universiteit gestart programma voor MKB, heeft voor 114 op hun potentie geselecteerde bedrijven een extra groei van 19 procentpunt per jaar gebracht in vergelijking met bedrijven die niet deelnamen¹¹. Een ander onderzoek heeft aangetoond dat het functioneren in een collectieve samenwerking van 200 kleine bedrijven voor 70% van de bedrijven zorgt voor een extra groei in termen van omzet en omvang¹². In de Brainport regio heeft een uitgave van 2% van het totale BRP aan R&D geleid tot een omzet van 23% in vernieuwende producten. In Maasgouw is sinds begin van de corona crisis gesignaleerd dat er een beweging ontstaat richting meer en sterkere korte ketens. Omdat de internationale handel getroffen werd door logistieke problemen zijn regionale waardeketens ontstaan die in de komende periode verder kunnen worden uitgebreid.

De inschatting is dat investeringen op regionaal niveau in beperktere mate op lokaal niveau effect hebben. Voor Maasgouw wordt het effect daarom op 14% geschat.

¹¹ Gallup, 2013, How large corporation scan spur small-business growth

¹² Centre for an Urban Future, 2011, Giving small firms the business

Mogelijke acties	Betrokkenen	Trekker
Ondersteuning van het veelzijdige MKB in futureproof worden. Dit gaat om issues als digitalisering en verduurzaming. Stuwende clusters hun keten (toeleverend) laten meenemen in innovatie. Zo wordt het niet alleen versnipperde aandacht, maar kan er ook in economisch cluster verband aan gewerkt worden. Ondersteuning bij innovatie bijv. lean processen (ipv robotisering), digitalisering, verduurzaming;	Gemeente, ondernemers, onderwijs	Ondernemersverenigingen
Aanhaken op de Brightlands Campus door gemeentelijke vertegenwoordiging op bezoek te laten gaan, ontwikkeling van gezamenlijke activiteiten	Ondernemers	Ondernemers
Coalitievorming per cluster: overleggen organiseren (bijv. onder Economic Board hangend) met focus op bedrijfsleven om kruisbestuiving te stimuleren en lokale ketens	Gemeente, ondernemers	Ondernemers (mogelijk ism Economic Board i.o.)
Creëren van een maritieme campus in Maasgouw; Idem voor een zorgcampus maar dan i.s.m. Midden-Limburg;	Gemeente, ondernemers, onderwijs (regionaal)	Ondernemers (mogelijk ism Economic Board i.o.)

6.8 VERBINDING VAN SECTOREN: CROSS-OVERS

Cross-overs zijn een belangrijk acceleratie-effect. Dit heeft twee redenen. De eerste is een heel direct effect: wanneer sectoren als de maakindustrie of agribusiness goed renderen, heeft dat direct een positief effect op de logistieksector. Ook het aantal zakelijke overnachtingen neemt wellicht toe en dat is weer positief voor toerisme en recreatie. Belangrijker nog, is dat echte innovatie zich vaak voordoet op het snijvlak van twee sectoren. Voor dit acceleratie-effect is daarom voornamelijk gekeken naar de effecten van clustering van bedrijven in dezelfde én gerelateerde industrieën. Zo blijkt uit een onderzoek naar

Toeristische (verblijfs-)bestemmingen van leegstaande agrarische gebouwen.

Omschrijving: In de toekomst komen meer agrarische gebouwen leeg te staan, onder andere door demografische ontwikkelingen en innovatie. Dit vormt kansen voor de toeristische sector, omdat lege boerderijen vrijetijdsvoorzieningen kunnen worden en andere panden weer interessante toeristische bestemmingen.

de innovatieve sector schone energie, dat 'geclusterde' groepen bedrijven ca. 1,4% per jaar harder groeiden dan niet-geclusterde bedrijven.¹³

De voordelen van clustering voor bedrijven in Maasgouw zijn lokaal maar ook op regionaal niveau te vinden. Regionaal belangrijk is vooral het agrifood cluster, dit is sterk in omliggende gemeenten zoals Leudal maar strekt zich uit tot Noord-Limburg. De twee in Maasgouw aanwezige (en qua omvang belangrijke) bedrijven in de productie van veevoer kunnen dan ook incidenteel samenwerken met dit cluster. Bijvoorbeeld rondom het testen van nieuwe technieken zijn er al trajecten waarin op proeflocaties in Leudal pilots worden gedraaid.

Op lokaal niveau past het meer om een gezamenlijk thema te kiezen om bedrijven op te laten samenwerken en de gemeente zich mee te laten profileren. Het thema water ligt dan voor Maasgouw voor de hand, maar er zijn bijvoorbeeld ook concrete cross-overs denkbaar tussen de aanwezige grote zorg sector, het toeristische aanbod en kleine, eventueel leegstaande agrarische gebouwen. Zo zou een nieuw aanbod kunnen ontstaan dat maatwerk biedt op het gebied van zorgtoerisme, bijvoorbeeld vergelijkbaar met het Duitse concept *Kurort* waarin ontspanning, zorg en rehabilitatie bij elkaar komen. Hierbij wordt mensen die rehabiliterende zorg nodig hebben een aanbod van gemiddeld 6 à 8 weken gedaan: verblijf in een hotelachtige omgeving met dagelijkse zorg en begeleiding, aangevuld met cursussen, sport en beweging.

Volgens een onderzoek voor het economisch programma van de Zuidvleugel is het mogelijk om in 10 jaar tijd 38% extra toegevoegde waarde te genereren door de inzet op kruisverbanden binnen en tussen stuwende sectoren.¹⁴ Omdat in Maasgouw vooral bedrijven actief zijn binnen niches en branches van grotere clusters (en op internationale schaal) en er weinig sprake is van onderlinge samenwerking, is het maximale acceleratie effect van cross-overs daarom wat lager ingeschat dan voor de Zuidvleugel, namelijk op 12%.

Mogelijke acties	Betrokkenen	Trekker
Kwartiermaker voor kleine agrariërs, zorginstellingen en andere geïnteresseerde bedrijven die actief met elkaar in contact willen worden gebracht	Gemeente, ondernemers, onderwijs	Gemeente
Ontwikkelen van aanbod (als pilot) <i>Kurort</i> : recreatie en herstel in combinatie met lang verblijf, cross over van zorg en recreatie.	Ondernemers, zorginstellingen	Zorginstellingen

6.9 GROEISCENARIO CPB

Het Centraal Planbureau heeft verschillende toekomstscenario's ontwikkeld, die een uiteenlopende groei van de economie laten zien. In de autonome economische groei,

¹³ Brookings Institute, 2011, Sizing the clean economy.

¹⁴ Zuidvleugel, 2010, Zuidvleugel. De topregio van Nederland

zoals verwerkt in het potentiescenario, is rekening gehouden met een jaarlijkse groei van ca. 1%. Dit is een scenario gebaseerd op enerzijds de verkenning middellange termijn van het Centraal Planbureau. Hierin zit ook het effect van de coronacrisis (vooral in 2020 en 2021) verwerkt.

Tevens is de actualisatie van de verkenning voor de middellange termijn d.d. 16 maart 2022 gebruikt. Hierin is het scenario met de (macro-)economische impact van de oorlog in Oekraïne geschetst. In dit scenario wordt uitgegaan van een economische groei in 2021 (inhaalslag na corona) en 2022, een stagnatie in 2023 door onder andere de onzekerheden in Oekraïne, de stijgende energieprijzen en verstoorde logistieke ketens en vervolgens weer een terugkeer naar het oorspronkelijk geraamde groeipad.

Voor de periode 2019 – 2029 komt dit scenario uit op een totale groei van 9%.

Bijlage 1: Respondentenlijst

Respondent	Organisatie
Carin Tullemans	Tullemans Oliehandel
Don Thijssen	UWV
Ed Houben	Linssen Yachts
Guul Smeets	Rabobank
Hans Corsten	Agrifood (PiO Weerterland)
Jan Tinnemans	Tinnemans Floating Solutions
Karin Keijzer	Maasgouw Ondernemers
Karolina Swoboda	Otto workforce
Luc van Engelen	Fun Beach
Marly de Wolff-Evers	Daelzicht
Roel Heerschap	Ondernemers Heel
Thieu Kikken	SOML
Ton Hagelstein	Keyport
	Tullemans Oliehandel